

Novo položenje.

„Državni poslanec (ki pa ne zastopa Slovencev), nam je poslal naslednji dopis.

Dogovor Nemcev s Čehi na Češkem je dosledno vedel do sprave nemških liberalcev v državnem zboru, do sprave — z vlado.

Takó je namen češkega dogovora postal sredstvo za spravo vlade z opozicijo.

Vlada se bode torej mogla opirati na desnico in levico — in to je njena pridobljena moč.

Ko bi desnici ali kakemu dosedanjemu klubu večine ne bilo prijetno, delati vladi usluge, si ta pač zaradi tega ne bo belila glave.

Kujanje, žuganje, odpovedovanje vladi pred važnimi glasovanji odpade odslej.

Na vprašanje, ali bode vlada nadaljevala spravo v Moravi, Šleziji, v Galiciji, pri Slovencih itd., odgovarjajo vladni listi z: ne.

Možno in dovoljeno pa bode Moravcem, Malorusom, Slovencem itd. pogajati se z nasprotno stranko (z nemškimi liberalci); ali vlada bo to prepuščala ustavnemu običaju. Zato je parlament.

Vlada ne bode jedva pridobljene in spravljive nemške liberalce pehala od sebe zastran osamljenih Čeho-

slovanov na Moravskem, zaradi osamljenih Slovencev ali galiških in bukovinskih Rusov in Slovanov na Šlezkem.

Vlada je utrjena, kakor nikdar! — To pa je zasluga Čehov češkega kraljestva, da so napravili vladi takó varno pozicijo. To je nad vse patrijotiški in lojalen čin!

Vlada bode odslej postopala parlamentarski in prepuščala, da bo parlament presojeval in poravnaval nacionalne in drugačne pritožbe.

Liberalni Nemci cele Avstrije so smatrali za svojo zadevo dogovor na Češkem; v zahvalo zato so se spravili z vlado.

Ako pojedinim delom ali klubom desnice ne ugaja več, utegnejo stopiti v opozicijo; ne bo pa več možno jahati konja pritožeb in nadlegovanj vlade; to ne bo pomagalo več ne moravskim Čehoslovanom, ne Slovencem, ne Malorusom itd.

To je položenje, katero je dosegla vlada ročno in faktno!

Velik rezultat! Volenti non fit iniuria!“

Češko-nemški dogovor.

Po zapisniku ali protokolu od 19. januarja 1890 so trajale obravnave na Dunajskem posvetovanju od 4. do 19. jan. t. l. v prostorih predsedništva ministerskega sveta in so se jih na povabilo grofa Taafeja kot ministerskega predsednika udeležili: Grof Taafe, minister bar. dr. Pražak, minister za bogočastje in prosveto bar. dr. Gautsch, trgovinski minister marki Bacquehem, pravosodni minister grof Schönborn; potem Rih. grof Clam-Martinic, dr. Armin Hallwich, Frd. K. grof Kinsky, Gregor knez Lobkovic, dr. K. Mattusch, dr. E. pl. Plener, dr. L.

Rieger, Maks bar. Scharschmid, dr. Lud. Schlesinger, dr. F. Schmeykal, Al. knez Schönburg, Jos. Osv. grof Thun in Otokar Zeithammer.

Ti členi konferencije so se dogovorili v štirinajstih sejah o najstih točkah, katerim je pritrdila tudi c. kr. vlada.

Te točke so: I. Sestava in uredba deželnega šolskega sveta. II. Manjšinske (minoritetne) šole. III. Osnovne poteze reorganizacije deželnega kulturnega sveta za češko kraljestvo. IV. Ustanovitev trgovinske in obrtne zbornice

v vstočni Češki. V. Revizija volilnih redov trgovinskih zbornic. VI. Okroženje sodnijskih okrajev. VII. Ustanovitve pri višem deželnem sodišču v Pragi. VIII. Namešanje sodnij prve instancije. IX. Revizija jezikovne naredbi. X. Zakon gledé na rabo deželnih jezikov pri avtonomnih gospodstvih. XI. Reforma deželnozborskega volilnega reda in ustanovitev nacionalnih kurij.

V poslednji točki se povdarja, da so vsi ti dogovori jedna celota; udeležniki so se zavezali, da dosežejo pritrdjenje na te dogovore pri svojih pristaših; kedar bi se doseglo to, je zavezana tudi c. kr. vlada zato.

Kakor znano, so sklicali Staročehi, kakor nemški liberalci v ta namen shode. V Pragi na obeh straneh so pritrdili dogovorom ter izrazili zadovoljnost s celotnim dogovorom. Mladočehi so si odločili obrok v pomislek. Kakor pa vse kaže, ne pomagajo tudi Mladočehom pomisleki nič več, ker nimajo večine v deželnem zboru Praškem, kjer se nekatere točke sklenejo kot zakoni.

Uradni listi naznanjajo, da je pri ministerstvih že vse pripravljeno, za razne predloge, kakó se imajo dogovorne točke izvesti dejanski.

Pravosodni minister grof Schönborn pa se je podvizal ter je že razglasil dve naredbi gledé na dogovorjene točke svojega področja. Zaukazal je v teh naredbah, da se mu še pred novo sesijo Praškega deželnega zbora, ki bo spomladi, priredi potrebni material za preosnovo oziroma vstvarjenje nekaterih okrajnih sodišč, potem pa, kakó naj se nastavijo svetovalci pri višem deželnem sodišču v Pragi in kakó naj se nastavi drugo osebje pri istem sodišču, kakor tudi pri sodiščih prve instancije, pri okrajnih sodiščih in gledé na državna pravdnistva.

V zmislu Dunajskega protokola zaukazuje pravosodnega ministra naredba, da se ima gledati pri nastavljanju sistemizovanih svetniških mest pri višem deželnem sodišču v Pragi na to, da bo 15 svetnikov, ki ne potrebujejo znanja češčine, v tem ko mora biti ostalih 26 svetnikov večjih poleg češčine tudi nemščine, dasi imajo ti svetniki omejen delokrog na one dele češkega kraljestva, kjer je izključno ali z velike večine češko prebivalstvo. Naj se gleda pri tem, kje je kdo bil v službi, poprej, in naj se že pri razpisu svetniških mest ravna po tej naredbi. Pri nastavljanju drugih nižjih sodnijskih služeb in državnih pravdnistev naj se gleda na okraje in kraje prebivalstva in po tem naj se izbirajo dotični uradniki. Konečno pristavlja ta naredba, da se ume samo po sebi, da za ona mesta, kjer se ne zahteva znanje češčine, ni škodljivo znanje iste češčine.

Glavno glasilo nemških liberalcev trdi, da je s to naredbi napravljena pot za rešenje vprašanja sodnijskega jezika za vso državo. „Sedaj, potrjuje ta list, je vsaj dejanski, če tudi še ne pravno, na Češkem vstvarjeno stanje, ki je nekoliko jednako stanju po drugih deželah s pomešanim jezikom, kakor na Tirolskem, Štírskem, Slezkem, in gre samo še zato, da se dá zakonit iz-

raz takisto dejanski že bivajočemu nemškemu jeziku, da se potem vstvari jezikoven zakon, ki bi zadoščeval potrebam države, kakor državnemu zakonu.

Ta izjava prvega nemškoliberalnega glasila najjasnejše dokazuje žrtev, katero je darovala staročeska stranka pri sedanjem dogovoru, in potem, kakó umejo liberalni Nemci povračati žrtve Čehom drugih dežel, kakor ostalim Slovanom. Torej nemški jezik naj bi se uzakonil kot državni jezik pred izvršbo ustave, zato ker je ta zahteva protustavna, a to, kar je ustavno, naj bi sledilo še le potem, po milosti nemških liberalcev. Gut gebrüllt Löwe; toda Nemci dosežejo tudi to, ako se ne zedinijo Slovani za jednako postopanje. „Parlamentar“ opominja Mladočeha, potem ko so onemogli na vse druge strani, da naj se odločno postavijo za jeden sam, torej samo za češki jezik v češkem delu češkega kraljestva, kakor so dosegli Nemci, da se v nemškem delu istega kraljestva uravnava vse samo na podstavi nemškega jezika.

V resnici, ako se postavlja za Nemce 15 svetnikov pri višem dež. sodišču v Pragi, katerim ni potrebno znati češki, zakaj bi moralo znati ostalih 26 svetnikov nemški? To je sicer malenkost gledé na število oseb, ali v posledicah vede 50 dvojezičnosti najnižih in vseh vrst viših šol. S tem pa se uvaja nemščina tje, kjer je ni potreba, in takó vede to do privilegija nemščine.

Sicer pa vidimo mi kvalifikacijo raznovrstnih sodnikov gledé na znanje jezikov nedoslednost v tem, da paralizuje za Čeha kolikor toliko II. točko protokolovanega dogovora, namreč osnovo minoritetnih šol, na kar morda Staročehi niti mislili niso. Minoritetne šole se bodo snovale tam, kjer so nemške in češke naselbine sredi mas jednega in istega naroda. Torej za češke otroke hočejo še skrbeti, da bi se ponemčili, da bi pa ti otroci, kedar odrasejo, smeli obračati se do sodnij prvih instancij, kjer je največ opraviti ljudstvu, to ne bo dovoljeno, ker bo nemóžno. Kajti za sodnije nemških krajev bodo nastavljeni samo sodniki večji jedino nemškega jezika.

Za Nemce to ne velja, ker, kakor kaže ves protokol in sosebnost tudi točke, ki zadevajo sodišča, vedejo naposled do tega, da se bo Čehoslovanom treba učiti nemščine, Nemcem istega kraljestva pa ne. Konečno je ravno to, da hočejo nekako rešiti minoritetne šole, jeden glavnih vzrokov, da se bojé tudi slovanski zastopniki izvršbe jedino rešilne narodne avtonomije. Minoritetne šole pa nikakor niso vredne, da bi Slovani prinašali zanje tolikih, v zadnjih posledicah zanje pogubnih žrtev. Da so minoritetne šole jedna največjih zmot slovanskih zastopnikov, to hočeme dokazati prilično še posebe.

Dogovor češkonemški je sicer po svoje epohalen, za Slované pa ni tolaživen, ne za češke, ne za ostale Slované; on se izvrši, kakor se vidi, popolnoma po točkah zapisnika. Ali Slovani se ne morejo ogrevati zato, da bi se enalogno vršil po drugih pomešanih deželah,

nitit tedaj, ko bi privolili v to nemški liberalci ali bi bila voljna zato vlada; no volje zato ni ne tam, ne tu, in takó ne ostane ostalim Slovanom drugega, kakor se zjediniti ter odločno zahtevati izvršbo narodne jednakopravnosti v zmislu narodne avtonomije. Slovanski odlomki so prešibki, preutrujeni, duševnega, kulturnega in gmotnega razvoja preveč potrebni, nego da bi mogli še nadalje boriti se za ustavno pred 22 leti zagotovljeno, od liberalnih Nemcev pritrjeno jim pravo. Državi ne more biti na korist, ako bi ti narodi opešali o nadalnjem boju kulturno in materijalno do onemoglosti. Slovani, zasto-

pani v državnem zboru naj torej odslej prezirajo popolnoma Poljake, ki so zakrivili največ, da so jo tudi na Češkem zavozili na škodo sebi in drugim, ter naj, v ostalih odlomkih zjedineni, osnujejo predlog, po katerem naj bi se vstvaril za vsak narod juristiški organ, ki bo varoval s cerkvijo in šolo narodnost in jezik vsakemu narodu posebe. Ako bi levica, ki je sedaj zopet mogočna, ne privolila z izvršbo takega zakona, vedó pri čem so, in zgled je dala levica, kakó je ravnati se sedaj pohabljeni, pa prav za prav nikdar ne močni desnici. Aut — Aut!

Rusija l. 1890.*)

Dr. Fr. Celestin.

Preteklo leto se je začelo, ko je vsa Rusija v živi krščanski veri hvalila Boga, da je iz smrtne nevarnosti 17. oktobra (st. st.) rešil carja in carsko rodovino. In ruski narod je potem celo 1889. l. svojo hvaležnost izražal čisto krščanski ter dokazal, kako živo je vezan narod s svojo cerkvijo. Cele inteligencija, ki je po tujem primeru ohladevala stoletja za narodni krščanski ideal, začena vedno bolj iskreno in toplo spoznavati sreem in duhom ogromni pomen organske vezi žive vere z narodnim življenjem in mišljenjem, z narodno odgojo in presveto vere, katera se ne utaplja v mrtvem formalizmu mari ogreta s toplim navdušenjem hrepeni, da se pokaže v delih. Za taka dela so bile premnoge dobrodelne ustanove, več sto cerkveno-župnih šol, podarjene ikone (sv. slike), zvonovi, sezidane časovnje (kapele) in cerkve, izrazi hvaležnosti verujočega naroda. A sv. Sinod odredil je na 17. oktober praznik hvaležnosti, in vse cerkve bile so polne, kupčija je mirovala, ne po naredbi mari, ker je narod hotel pokazati, da mu je ta praznik hvaležnosti svet kakor največji prazniki.

Drug cerkveni praznik bila je petdesetletnica zjedinenja zapadno-ruskih unijatov s pravoslavno cerkvijo. Oznanovale se je po celi Rusiji, a najlepše v zapadnih gubernijah (v litovski, polócki, minski in mogilevski), ter so celo liberalni zapadniki v vplivnem svojem časopisu radi priznavali jej velik naroden pomen.

V baltijskih pokrajinah so nemški baroni tekom stoletij bili skoro zatrti pravoslavije. Ta pritisek je sedaj manji, in iz državne blagajne dobiva na pr. rižška eparhija že tri leta po 100 tisoč rub. za nove cerkve, župnije, šole. A „petropavlovsko bratštvu“ v Rigi podpira te cerkve in šole, deleč knjige ali dajoč denarje in kupujoč cerkvene predmete. Duhovščina in posvetujaki pišejo polemične, apologetične in zgodovinsko arheološke razprave v borbi proti protestantištvu ter tudi vspevajo.

*) Mnoge podatke posnel sem po Mosk. Ved. št. 4. 5. in 6 t. l. Pis.

Ruski razkol ali staroverje pridno se izučava: učeni bogoslovi pišejo proti njemu, javno se prepirajo s staroverci, kateri so sicer trdovratni, pa neki vendar spoznavajo, da črka v svetih knjigah ni glavna stvar, mari duh, pa prestopajo¹⁾ v pravoslavje.

Po carski volji odkrivajo se mnoge cerkveno-župne šole s strogo nramnim in cerkvenim značajem. Koncem minulega šolskega leta bilo jih je že čez 15 tisoč, a učencev več ko pol milijona. Podpirajo jih župljani in nekoliko tudi vlada, skrbeča posebno za dobre knjige in učitelje, katere uče v cerkveno-učiteljskih zavodih tudi v poljedelstvu. Šolam pa prodaje ministerstvo državnih posestev cepe, semena itd. po jako nizki ceni.

Govoré, da hočejo v početnih šolah v obče razširiti učenje krščanskega nauka in ojačiti ta pouk tudi v svetskih srednjih učilnicah. A v duhovnih šolah, seminških in akademijah se je ta pouk že ojačil. Širi se cerkveno časopisje in bogoslovska literatura, izdaje se ceno sv. pismo in druge knjige. Časopisi duhovnih akademij razpravljajo filofska in cerkveno-zgodovinska vprašanja tako jedrnato, da se vedno bolj ozira nanje celó posvetna literatura. A poleg njih izdajejo se za narod duhovno-nramne razprave, iz katerih so se razširili na pr. „Troické Listki“ na cele milijone izvodov. Širijo se vedno bolj razgovori duhovnikov z narodom tudi zunaj cerkve, cerkveno petje itd.

Vedno več dobiva pomenu misel, da ob nedeljah in praznikih bi moralo počivati delo, in da se imajo množiti družbe treznosti ter je sv. Sinod strogo naložil duhovenstvu, da tudi ono po mogočnosti sodeluje, da se odstrani pijanstvo.

Važne so tudi ženitve oseb ruskega carskega doma s pravoslavnimi grške ali slovanske krvi, česar že 200 let ni bilo. Da to ni bilo slučajno, vidimo iz carskega

¹⁾ Kakor opozarja g. pisatelj bistvene notranje razlike itak ni, in v primeri s celoto ruskega naroda je vse sektantstvo skupaj s stundisti vred le majhen odlomek te celote. Op. ur.

ukaza, po katerem „ženitev možke osebe Imperatorskega Doma, ki bi mogla imeti pravo na prestol, z osebo druge vere, ne more vršiti se drugače nego, da ta prime pravoslavno vero“.

Vez ruskega naroda s pravoslavnimi, posebno slovanskimi narodi pokazala se je najbolj v pomoči Črnogorcem, katere muči glad. Z druge strani je sv. Sinod omejil nekoliko pravo onih mnogoštevilnih prosilcev, ki hodijo po Rusiji nabiraje za pravoslavne cerkve itd. po širokem svetu, pa večkrat zlorabijo rusko radodarnost: odslej mora vsak tak prosilec imeti uradno potrjeno knjižico

Preteklo leto dalo je v obče dokazov, da raste ruski samostalni duh. V baltijskih gubernijah omejila se je premoč nemških baronov in luteranskih pastorjev: ruski jezik in ruske oblike državno-pravnega življenja priborili so si veljavo, uprava in sodnije so sedaj popolnoma ruske, in celó v mestnih zastopih je ruski jezik obvezen. Tudi šole postajajo vedno bolj ruske, pa bode naredba o ruskem jeziku razširila se gotovo kmalu tudi na banke, borze itd.

Omejena je torej moč baltijskih Nemcev, teh feudalnih vitezov in baronov, ki so tako dolgo gospodovali v protiruskem duhu, posebno v pokrajinah, kupljenih z rusko krvjo. Z druge strani pa je rusko plemstvo dobilo zopet nazaj nekaj svoje prejšnje veljave, izgubljene posebno po osvobojenju kmetov, ko je inteligencija premalo cenila velike zasluge plemstva za rusko življenje in napredek, ter je navadno videl vsak le pege, a svetlih strani ni opazil ali pa ni opaziti hotel. Zakon od 12. julija (st.) 1889. o „zemskih načelnikih“ daje plemstvu velik vpliv v narodnem življenju, katero je bilo po osvobojenju kmetov (1861) nekako prepuščeno samo sebi — nekako tako kakor tudi pri nas po 1848. l., ko so kmeta na stavi načela rimskega prava enakosti za vse prepuščali — žalostni osodi. Tudi v Rusiji dobile so kmalu premoč razne narodne pijavke, a inteligencija bežala je od svojih posestev na razne službe in službice in prepuščala narod njegovi osodi. Gospodarsko življenje trpelo je tudi vsled tega jako mnogo.

Ruski kmetje imeli so sicer že od 1861. l., svoje „mirovne“ posrednike pa okrajne in gubernske urade samo za kmetске poslove, delujoče samostalno pod nadzorom odbora pri „vladajočem senatu“, predsednikom kateremu je bil minister notranjih del. Pa ko se je končaval odkup kmetških zemelj, postali so ti uradi počasi nekako brez dela, in sprva bili so odstranjeni posredniki, okrajni in gubernski uradi za kmetске poslove pa nazadnje niso

imeli drugega opravka ko reševati kake zastarele pravde glede posestva med kmeti in graščaki. Kmetje bili so tedaj še bolj prepuščeni sami sebi. Zemstva in mireči sodniki niso imeli veliko vpliva na posebne kmetске odnošaje in pokazala se je potreba, da se nadomestijo prejšnji posredniki z „zemskimi načelniki“, imajočimi upravno in sodnijsko oblast nad selsko občino in njenimi člani, kolikor so imeli do sedaj te vlasti mireči sodniki, ki so torej tu postali nepotrebni. Taki načelniki morejo biti le naslednji plemiči.

Tudi ruska porota je bila nekoliko promenjena visoč. poveljem od 7. julija (st.) 1889. bili so njej olzveti prestopki proti redu državne uprave, proti državnemu imetku in njegovim koristim, prestopki uradnikov posebnih uradov n. pr. železniškega, morskega itd., neki prestopki v kreditnih operacijah celó privatnih bank in jeden prestopok iz privatnega prava, tičoč se nezakonitega razvoda.

Zakon od 12. oktobra (st.) 1889. pa je odkril plemstvu cen gospodarski kredit tako, da bodo od sedaj pač vsi mogli gospodariti, če so sposobni zato. A kmetje imajo v „krestjanskem banku“ veliko pomoč: ta zavod ima namen, da daje kmetom in celim občinam sredstva za nakup zemlje, ako je imajo premalo: ta kredit ni drag in je jako koristen onemu, kdor ga potrebuje in — zna rabiti.

Tekom desetletij se je pokazalo, da so nekatere ustanove v sodnijskem področju slabo odgovarjale svojemu namenu. Posebno je ustanova „mirovih“ sodnikov bila postala igra strank, izbirajočih te sodnike. Ravno tako so porotne sodnije rade zlorabile svojo moč ter opravičevale očitne krivce. Zato se je omejilo, kakor je bilo že omenjeno, področje te sodnije in mirečih sodnikov n. pr. vredenjem zemskih načelnikov.

Vračajoči se na gospodarske odnošaje moramo omeniti, da imajo tudi plemiči svojo banko. Kakor so pa neki kmetje in kmetске občine preradi rabili kredit in se hudo zapleli, da težko plačujejo obresti, a o pogašenju smejo jedva (komaj) misliti; zabredli so jo morda še bolj v naših, za gospodarje cele Evrope jako težkih odnošajih, ruski plemiči. Zadolžili so se svoji banki, da se je imelo prodati jako mnogo posestev. Tu je pomogla operacija izdanja „zakladnih listov“ (Pfandbriefe) na 80 mil. r. nominalnih z dobitki. Občinstvo je podpisalo mesto 80 mil. 170 mil. in tako omogočilo, da se bodo dolgovi banki počasi plačevali, in da bodo ostala mnoga, mnoga plem. posestva v rokah inteligentnih posestnikov ter ohranila se onega drobljenja, ki navadno bogati le — oderube — spekulante.

(Dalje pride).

O kritiki dr. Mahniča.

II.

K nasprotniškim razpravljanjem o nam očitnem razširjanju protestantskih načel.

(Dalje.)

Tam, kjer se ne boji, da bi provzročil spodtikanje, ostaje pač dr. Mahnič v svoji vlogi, kakor dokazuje to ravnanje s prezentacijo. On molči o tem, da je važno pravo prezentacije za duhovne beneficije z večine v rokah nižega klera in lajikov,¹⁾ in v vseh slučajih, kjer patron ni fiziška, ampak juristiška oseba (kapituli, samostani, občine, vsenčilišča), dà, celó tam, kjer je več, ne po določenem turnusu (kolobarju) svoje pravo izvršujočih oseb, izvršuje se potom prave volitve, dasi je v bistvu stvari, da mora tudi pravo prezentacije izvršujoča fiziška oseba neizogibno določiti se za volitev ali, če hočemo, za izvolitev med osebami, ki prosijo za beneficij. On ne omenja z nobeno besedo okolnosti, da prezentacija za duhovne beneficije zagotavlja prezentovanemu ravno tako, kakor volitev voljenca *i us ad rem*, da ima metropolit celó pravico, podeliti beneficij onemu, katerega je zato prezentoval patron, namesto pristojnega sufraganskega škofa, ko bi ta zamudil izvršiti podelitev v dveh mesecih po izvršeni prezentaciji.²⁾ On se tudi ne dotika važne okolnosti, da verniki brez razlike, naj si so duhovenskega ali posvetnega poklica, postanejo patroni in dosledno zadobé pravo prezentacije za beneficij, takoj ko z dovoljenjem škofovim priskrbé zemljišče za cerkev (*fundatio*), sezidajo isto (*aedificatio*) in dajo za vzdržanje cerkve, službe božje in beneficijatov potrebno imovino (*dotatio*), ne da bi bil potreben le jeden izrecen pridržek.³⁾ Temveč se on omejuje na pag. 190 svojega „Rimskega Katolika“, kakor rečeno na to, da preprosto konstatuje razliko med „*electio*“ in „*praesentatio*“, kakor tudi nezavirano izvršbo poslednje, ter razpravlja samo to, da prezentujoči ne morejo dati nikomur pravice do cerkvenega dostojanstva samega.⁴⁾ Ta pravica ni bila nikdar pri ljudstvu: volitev, ki se vrši po lajiki, je po pravu cerkvenem nična. — Can. „*Nullus*“ dist. 63 etc. 51 h. t. in c. 3. h. t.

Tukaj vidimo našega častitega gospoda nasprotnika zopet nastopajočega s svojo čudovito logiko, s svojimi protislovji in s svojim aparatom po ukusu latinizatorjev prirejenega (adaptovanega) cerkvenega prava. Ogiblje se,

kakor rečeno, vseh prav, odnašajočih se na bistvo patronata in prava prezentacije za duhovne beneficije, izvira-jočega iz istega, in je s svojega stališča prisiljen ogibati se; saj, zagovarjajoč brezpravnost svečnikov, nižega klera in ljudstva, nastopa tu specijalno najodločnije proti trditvi, ki se nahaja v kritikovani brošuri, proti trditvi namreč, da je cerkev nižemu kleru in lajikom vedno varovala pravo, sodelovati pri nameščanju cerkvenih služeb. Le preprosto konstatovane razlike med „*electio*“ in „*praesentatio*“ se drži, kakor se zdi, zaradi tega, ker izvrševanje poslednje, katero se dogaja malone vsak dan tudi v našem cesarstvu, nekaj po nižem kleru, nekaj po lajiki, ne more tajiti nikakor, zlasti ko je to izvrševanje, ravno ker se godi pogostoma, tudi po svojem bistvu znano toliko, da bi celó pri takih, ki so manj seznanjeni s cerkvenim pravom, po največ pomilovalno smehljanje provzročila analogna razlika med nepravo in pravo ali konečno volitvijo, kakoršna razlika se je rabila z nasprotniške strani gledé na volitev.

Vendar pa skuša dr. Mahnič tudi cerkvenim patronom pristajajočemu pravu prezentacije (predstavljenja) za cerkvene službe odvzeti vsakoršen pomen in jo je zavozil v tem stremljenju vsled svoje strastnosti takó daleč, da prezentovancu kar odreka pravo do beneficija ali cerkvene službe, za katero ga je patron predstavil pristojnemu škofu, torej mu odreka, kakor smo dokazali zgorej, ravno s prezentacijo pridobljeno pravo: *i us ad rem*, ker po Can. „*Nullus*“ bi bila neki vsaka po lajiki izvršena volitev nična.

Mi pri tem ne naglašamo posebno protislovja, katero je v tem, da se ravno z nasprotniške strani tu, kjer se govori o volitvah, prezentacijah in nominaciji, s kratka, o pravicah niže duhovščine in lajikov, sodelovati pri nameščanju cerkvenih služeb, da se, pravimo, ravno tu povdarja razlika, ki je pač med volitvijo in prezentacijo; z druge strani pa se hoče dokazovati brezpomembnost prezentacije s sklicevanjem na zakon cerkvenega prava, kateri se, kakor se trdi izrecno, odnaša na volitev. Saj vemo iz zgorej podanega, da se naš častiti gospod nasprotnik suče rad v protislovjih: vendar pa moramo kazati na to, da po dekretu Congr. Conc. od 23. marcija 1874 (Arhiv za katoliško cerkveno pravo tom. 32, pag. 246) z nasprotniške strani navedeni Can. „*Nullus*“, kateri se ondisto izrecno navaja poleg mnogo drugih, od Gregorja VII. naprej danih, jednako glasečih se zakonih, se ne odnaša na opravičeno sodelovanje vernikov pri volitvah, toliko manj na prezentacije, ampak na predrznost lajikov, cerkvene beneficije ali službe poveljevati, torej na nedovoljeno ali neopravičeno poveljevanje (*collatio*, *provisio*), ker mišljeni dekret združuje vsebino vseh odnašanih ali navedenih zakonitih določeb, torej tudi Can. „*Nullus*“,

¹⁾ Celó *Jus patronatus ecclesiasticum regium*, katero dejanski izvršuje tudi naš vladar v jugovstočni polovici cesarstva, ne dela tu nikake izjeme.

²⁾ Constit. Pii V. „*In conferendis beneficiis*“ od 15 aprila 1567, § 4.

³⁾ „*Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus*“ Glosa k c 26 C. 16 q. 7.

⁴⁾ Tako se v teh in naslednjih besedah doslovno glasi izvirnik na pag. 190 „Rimskega Katolika“.

v besedi: „solemniter decreverunt, investituram ecclesiae per manus laicorum susceptam irritam esse“; pred izključno cerkvenim načelnikom pristajajočo investituro (realis vel corporalis institutio) pa je neizogibno poprej na vrsti za volitvijo, postulacijo, prezentacijo ali nominacijo sledeča in z neposredno collatio ali provisio v svojih posledicah jednakovrstna confirmatio, oziroma admissio ali institutio canonica cerkvenega načelnika. Sicer pa sledi to že iz namena rečenega dekreta; kajti isti ni obrnen morda proti sodelovanju občin pri volitvah, katere sklicuje pristojni škof in vodi on ali sam ali pa svojem odposlancu, še manj proti volitvam občin, ki imajo patronatsko pravo, katere izvršujejo jedino svoje pravo, ko volé župnika, ki se ima prezentovati. Temveč se isti dekret odnaša izključno na volitve župnikov, katere volitve izvršujejo občine, brez vedenja, ne pod vodstvom, temuč proti volji pristojnih škofov, in in občine, katere nimajo prava do izvrševanja patronatskih pravic, ki torej volé svoje župnike samooblastno ter te nezakonito voljene župnike, kateri, kakor se umé samo ob sebi, torej tudi nimajo škofovskega potrjenja, uvajajo v beneficij, kakor se je to zgodilo po več kantonih (okrožjih) v Švici, kakor tudi po nekaterih občinah na Italijanskem, pa se je isto zahtevalo z državnim zakonavstvom od leta 1874 od občin takisto na Pruskem.

Ako se že zdi našemu častitemu gospodu nasprotniku, v sili zaradi stvarnih razlogov, neizogibno potrebno, pravo prezentacije, izvrševanje katerega po nižji duhovščini in po lajkih mora priznavati kot zakonito, odvzeti vsaj njegov pomen takisto, kakor dela to gledé na volitev prvih sedem dijakonov: utegnil bi bil kar kratko porabiti v cerkvenem pravu znani zakon: Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtinere,¹⁾ katero se dá porabiti zlasti za prezentacijo in nominacijo. Možno bi bilo celó s takim navideznim razlogom združiti zopet vsklik, da ne more nikdo s prezentacijo, ampak z institutio canonica cerkvenega načelnika dobiti beneficij ali cerkveno službo; to pa bi bilo celó pri onih, ki so večši cerkvenega prava, torej pri osebah, ki popolnoma poznajo pravne posledice prezentacije, provzročilo se ve da do korenine krivo predstavo, češ, da z nasprotniške strani kritikovana brošura zahteva za nižjo duhovščino in za lajike ne morda pravo sodelovanja pri nameščanju cerkvenih služeb, ampak pravo kanoniške institucije, kateri atentat na področje cerkvenih načelnikov, da bi bil torej dr. Mahnič zavrnil popolnoma prav. Toda ta navidezni vspeh si uničuje on sam ne samo z navajanjem za prezentacijo ne porabnega Can. „Nullus“, ampak tudi s trditvijo, ki je pred tem citatom, da prezentacijo za cerkveni beneficij, ne podeljuje nikomur prava do tega, torej „ius ad rem“ onemu, ki ga zakonito prezentuje patron.

¹⁾ Reg. I. de Reg. Jur. v VI. V. 12.

Prezentacija je v svojih pravnih posledicah z nominacijo in volitvijo ravnovrstna, ko daje tudi ona prezentovancu pravo do beneficije, torej ius ad rem kakor smo to povdarjali že večkrat. Treba jo je torej dobro razločevati od postulacije ali samo prošnje za dopuščenje (admissio) osebe, katera se želi za kak beneficij, katera pa nima potrebnih kanoniških lastnostij; taki osebi cerkveni načelnik ni dolžan izpolniti te prošnje, oziroma ni dolžan dopustiti postulovanja.¹⁾ Se ve da, ni izključeno, da naš častiti gospod nasprotnik ne pozna razlike med „ius ad rem“, katero daje prezentacija, in „ius in re“, katero pravo se doseže s kanoniško institucijo, katera se tu imenuje tudi „provisio minus plena“ ali, kar je pomenljivo „Collatio non libera necessaria;“ ali v takem slučaju bi on ne bil dosegel svojega namena, prezentaciji odvzeti njen pomen, in nasprotniška trditev, da se s prezentacijo ne doseže pravo do cerkvene časti same, bi imela toliko manj zmisel toliko manj, ko se po kritikovani brošuri zagovarjano pravo nižega klera in vernikov, sodelovati pri nameščanju cerkvenih služeb kar čisto nič ne dotika kanoniške institucije, s katero se doseže „ius in re“, dà, z rabo glagola „sodelovati“ („mitwirken“) izključuje, absolutno celó vsako misel na „ius in re“.

Vsekakor je pri nameščanjih cerkvenih beneficij, pri katerih ima ulogo prezentacijo, dvema činiteljema, in sicer vsakemu v svojem področju; torej je vsaj brez namena, hoteti oslabljeni sodelovanje jednega teh činiteljev v njegovem pomenu s tem, da se poudarja neizogibno sodelovanje drugega faktorja, zlasti ako se, kakor v tukajšnjem slučaju, ne dvomi o tem sodelovanju, temveč se pripoznava in, ker je umevno samo po sebi, mora se pripoznavati.²⁾ Nam zadost je, da smo v zgorej podanem pojasnili bistvo patronatskega prava, kakor tudi iz tega izvirajoče prezentacije, sosebno pa, da smo dokazali, da patron, naj si bode duhovnega ali cerkvenega stanu, onemu, ki ga prezentuje za cerkveni beneficij, podaja pravo do tega, torej ius ad rem, katero je škof dolžen pripoznati v zakonito določenem obroku dveh mesecev, oziroma prezentovancu z njegovo kanoniško institucijo podeliti ius in re, ker drugače bi moral metropolit izvršiti to institucijo na podstavi desolucijskega prava.

Iste pravne posledice, kakor prezentacija, ima tudi nominacija, katero izvršujejo cesarji, kralji in vladarji v obče, torej lajiki, ker, kakor že rečeno, zagotavlja takisto ius ad rem nominovancu; na tem dejstvu to, kar se

¹⁾ Jedino za Prusko je po znani papeški bulli „De salute animarum“ od leta 1821 odstranjena razlika med electio in postulatio.

²⁾ Kdor bi argumentoval po nasprotniškem načinu, utegnil bi poskusiti tudi škofu pristojni kanoniški instituciji prezentovanca jemati njen pomen s kazanjem aa to, da je škof dolžan instituirati po patronu prezentovano sposobno osebo. To pa, kakor se zdi, ni mislil dr. Mahnič.

trdi z nasprotniške strani, da se škofom imenovani, kakor se ume samo po sebi, „postavi ali vstvari za škofa“ še le po papežu, „kar se navadno zgodi v konzistoriju,“ ^{a)} to, pravimo, na tem dejstvu spreminja ravno takó malo, kakor potrebna instalacija od vladarjev imenovanih cerkvenih dostojanstvenikov ali kanonikov katedralnih in kolegijatskih kapitulov. Kar še drugega navaja naš častiti gospod nasprotnik na pag. 190. in 191. „Rimskega katolika“ proti opravičenju te nominacije po vladarjih, oziroma v oslavljenju njenega pomena, takisto ni važno, nekaj je celó napačno; vendar nočemo tega zamolčati, temveč razpravljati v naslednjem ter zopet konstatovati nasprotniško protislovje.

Že na pag. 67. „Rimskega katolika“ pobija naš častiti gospod nasprotnik nominacijsko pravo vladarjev, oziroma nazor, da je dejansko izvrševanje nominacije in drugačnega vpliva na polju cerkvene uprave po vladarjih, zaradi tega, ker so ti sami lajiki, zajedno najviši zakoniti zastopniki narodov, pač poštovati kot posledico lajikom v cerkvi pristojnega prava. Razlogi, katere rabi pri tem naskokn na kritikovano brošuro so v kazanju na dejstvo, da so si vladarji pač mnogkteri vpliv nepostavno prisvajali na cerkvenem polju, kar pa da nikakor ni odločilno, kakor tudi s kazanjem na drugo dejstvo, da so vladarjem nekaka prava dajali papeži sosebno po konkordatih, da pa, po svojstvenem nasprotniškem razumu, prava, katera so dosegli kler in lajiki od papežev, niso poštovati kot prava. Ta razpravljanja katera se kažejo zopet na pag. 191. „Rimskega katolika“, pojasnimo bolj spodej; no, nazor, kakor da bi se po krščanskih načelih vladarji ne smeli poštovati kot najviši zakoniti zastopniki narodov, moramo že kratko zavrniti. Z nasprotniške strani kritikovana brošura je izrecno poudarjala na pag. 27., „da ni oblasti, razun od Boga, da je torej tudi državna oblast postavljena od Boga, torej ima pravico . . . od državljanov brezozirno zahtevati izpolnjevanje državnih zakonov.“ Ko pa je bil ta odstavek brošure napaden z nasprotniške strani, in se je pri tem zlasti poudarjalo, da oblast vladarjev ni neposredno od Boga, ampak da se na nje posrednje prenaša po ljudstvu: nismo na pag. 277. do 280. našega „Slovanskega Sveta“ od 10. septembra p. l. št. 17., zamudili najodločnije varovati od Boga postavljeno avtoriteto vladarjev s pomočjo svetega pisma, cerkvenih očetov in zgodovine, oziroma razkriti dotične hude zmote našega častitega gospoda nasprotnika. To pa nas ne zavira, da bi ne smatrali vladarjev po Božji milosti zajedno kot najviše zakonite zastopnike njih narodov, zlasti ko nas dr. Mahnič ni še poučil o tem, kdo je prav za prav poklican zastopati države ali, pravilnije, njih prebivalstva, na zunaj, torej nasproti

drugim narodom, ako nimajo biti to vladarji? Sicer pa saj pošteva naš častiti gospod nasprotnik tudi od Boga postavljene škofo kot reprezentante vernikov, ko na pag. 68. „Rimskega katolika“ primerja cerkev z navadnimi posvetnimi društvi ali družbami in škofo z onimi funkcijonarji teh društev ali družeb, kateri so poklicani kot nositelji ali izvršitelji najviše oblasti v društvih, ta zastopati do cela ali nekoliko. In to nasprotniško postavljanje škofov kot reprezentantov svojih škofij, torej vernikov teh škofij, utemeljeno je v tem, da se škofje in partibus infidelium utegnejo sklicevati k udeležbi na konciljih, vendar pa, kakor je bilo to pri poslednjem Lateranskem in celó na Tridentinskem občem koncilju, ne morejo se sklicevati, ravno ker nimajo dieceze. Za ta nazor, ki ga zastopa Andreucci (De episcopo titulari. Romae 1732 part. II. n. 118 pag. 46), govori pač tudi to, da ni razvideti, kdo bi neki mogel skupnost vernikov kake škofije zastopati dostojnije ali tudi samo z istim pravom, kakor škof? Če pa hoče dr. Mahnič z jedne strani škofo poštovati kot zastopnike vernikov, z druge strani pa zaznamuje postavljanje vladarjev kot najviših zakonitih zastopnikov svojih narodov kot nekrščansko, dà, kot izvirajoče iz teorije Rousseauve, katero pridiguje ravno po njenem bistvu ravno on: moremo videti v tem zopet le hudo protislovje, katero moramo konstatovati.

Nasprotniška trditev, za apostoli pri postavljanji škofov niso poproševali ne kralja Heroda, ne rimskih cesarjev, je sama na sebi resnična, zahteva pa, ako se ima poštovati tukaj, popolnitve v tem, da je bilo tako popraševanje vladarjev po apostolih absolutno izključeno zaradi tedanjih razmer, ker države, ki so imele malo ne prek in prek nekrščansko prebivalstvo, in dosledno tudi njih vladarji, katere je poštovati kot njih zakonite zastopnike, cerkvi Kristovi samo odrekli državno priznanje, ampak so njo in njene naprave perhoretkovali kot državni nevarne, dà, šteli v svojo dolžnost, zatirati ali popolnoma uničiti jo, torej se niso pomišljali, apostole in njih naslednike preganjati na vsak način, dà, streči jim po življenju. Da bi od zasledovalcev cerkve Kristove pri vstvarjenju njenega organizma zahtevali kakoršno si bodi sodelovanje, še ga vendar ni možno misliti o apostolih, razsvetljenih od svetega duha. Kdor meni torej iz razmerja apostolov h kralju Herolu in rimskim cesarjem kovati orožje proti kakoršnemu si bodi koli vpljivu, danemu vladarjem takih držav, v katerih je pripoznana katoliška cerkev proti vpljivu namreč na cerkvene zadeve specialno tudi na nominacijo sposobnih oseb za škofo: ta ne pošteva razmer časa in ne pomišlja, da s tem hudo in gotovo nezašlužno presoja prav za prav vse postopanje cerkve od nastopa prvega krščanskega vladarja v osebi svetega Konstantina Velikega, torej blizu od šestnajst stoletij, sosebno pa modre naredbe in dogovore (konkordate papežev z različnimi državami).

^{a)} On meni oznanjenje papeške konfirmacije, od misije ali institucije, kakor se pač godi v konzistoriju in se imenuje Prae-conisatio ali, ako je bil dotičnik že škof, Translatio.

Mi ne gremo gledé na papeške naredbe in dogovore takó daleč, kakor naš čaštití gospod nasprotnik, ki izvaja vpljiv vladarjev na cerkvene zadeve, specijalno njih pravo nominacije škofov in drugih organov cerkvene oblasti iz konkordatov, ker bi se pravilo to protisloviti ali oporekati zgodovini. Na vstoku pač ni bilo takih imenovanj po vladarjih, in imenovanje Nestorija Konstantinopolskim patriarhom, po cesarju Teodoziju II., da bi zabranil krvave konflikte, katere je bilo videti že naprej, provzročilo je velikansko začudjenje, zajedno nezadovoljnost; ali druga prava circa sacra specijalno potrjenje voljenih patriarhov, so tudi na vstoku izvrševali cesarji.¹⁾

Drugače pa je bilo na zapadu. V Galiciji in Španiji so imeli kralji že v VI. in VII. stoletju pri vseh škofovskih volitvah znaten upliv,²⁾ ki je rastel tekom časa ter se razširil do nominacije škofov; v tem ko je bil v Nemčiji Karl Martell prvi, kateri je odvzel od davna običajnim škofovskim volitvam vsakateri pomen, oziroma spravil namesto njih samovoljo v veljavo.³⁾ Kakó so potem nadalje skušali trajno in nekaj časa tudi uspešno Karol Veliki in njemu sledeči rimsko-nemški cesarji, gospodovati tudi v cerkvi in v namen od svoje razsodbe spraviti v zavisnost celó papeške volitve:⁴⁾ razpravljali smo zgorej s pomočjo avtentiških dokazov. Skratka, znatniši vladarji zapada so delali polagama na odstranjenje sodelovanja klera in ljudstva pri volitvah škofov v isti meri, v kateri so svoj vpljiv povekševali vedno bolj in na posled do nominacije, katerim nasproti so bile običajno brezmoči škofovske provincijalne sinode, katere so bile poklicane voditi škofovske volitve, dà, te volitve same izvrševati pri razlikujočih se mnenjih klera in ljudstva, vsekakor pa potrjevati volitveni rezultat po svojem predsedajočem metropolitu; in voljencu podeliti posvečenje; oziroma so se morale te provincijalne sinode omejevati na podelitev posvečenja.

Tako blizu je bilo na zapadu v dobi, ko je bil vstok že ločen od katoliške jednote, z nameščanjem cerkvenih služeb v obče, specijalno tudi s škofijskimi stoli. Gospodovala je samovolja mogočnikov te zemlje, to je, protektorstvo in v mogočni nemški državi, katera je imela služiti ostalim državam evropskega zapada v zgled

in je služila žal, tudi najgrša simonija, ker se je do cela barantalo z duhovnimi beneficiji. To je sililo papeže začeti v cerkvenem interesu, imenovani boj za investituro, kateri se je konečno odstranil s prvim znanim konkordatom, ki ga je potrdil Concilium Lateranense I leta 1123, in ki se običajno imenuje Pactum Calixtinum. Ta prvi konkordat ne podeljuje rimsko-nemškemu cesarjem nikakih novih prav, pač pa je omejil prava, katera so isti blizu štiri stoletja izvrševali zlasti gledé na nameščanje prelatur, ko je uredil volitve opatov in proštov redovne duhovščine po njih redovnih pravilih; volitve škofov pa je odkazal stolnim kapitulom, vrhu tega je določil, da naj se izvršujejo te volitve, dasi v prisotnosti zastopnikov državne oblasti, vendar svobodno, z izključenjem vsakateri sile in vsakateri simonije. To so bile že same po sebi imenitne priboritve cerkve; pri tem, ker ne spada semkaj, popolnoma preziram istočasno doseženo odstranjenje po cesarjih doslej izvrševane investiture škofov in samostanskih prelatoz s prstenom in pastirsko palico, kakor tudi takisto doseženo povrnitev po cesarjih zaseženih cerkvenih imovin in s tem še nikakor ni dovolj označena obsežnost (pomen) prvega, po papežu Sikstu sklenenega konkordata.

Kajti ta konkordat je konečno odstranil samovoljno posezanje nemških cesarjev v cerkveni delokrog in je vstvaril red, ki je dovolil že samo po prešlih dveh letih (1125) na isto stran storiti nadaljnje korake, kateri so imeli za posledico, da so se škofje uvedli v užitek temporalij še le po doseženem posvečenju, in da jim odtlej ni bilo prisegati cesarjem več hominium, ampak jedino prisego zvestobe, potem pa tudi, da se je opustila prisotnost cesarja ali njegovih odposlancev pri škofovskih volitvah. Z druge strani je prvi konkordat povod k temu, da se je volitev škofov po stolnih kapitulih napravila na Concilium Lateranense II. (1139 can. 28) kot *ius commune*, kar je v zvezi z drugimi privolitvami mogočnih rimsko-nemških cesarjev podalo izdaten pomoček, da so se posezanja v cerkveno področje tudi drugih vladarjev evropskega zapada omejila uspešno, ter da se je napravil red povsod.

Dejanski se je napravil zopet red tekom časa s celo vrsto konkordatov, kateri kažejo, da ista modrost, katera je vodila papeža Kaliksta II. pri sklepu prvega konkordata, nikdar ni zapustila tudi njegovih naslednikov pri sklepih konkordatov ali cirkumskripcijskih pisem (bull). Vsak teh dogovorov papežev z raznimi katoliškimi in nekatoliškimi državami varuje prava, kakor tudi tradicionalni običaj cerkve, specijalno tudi cerkvene volitve in po možnosti njih svobodno izvrševanje. Celó v kar možno najtežavnejših razmerah napravljene pogodbe papeža Honorija IV. s sicilijanskim kraljem Gulielmom (1155), vsled katerih je v prid poslednjega papež odstopil svoje pravo, sprejemati iz Sicilije apelacije ali pošiljati tje svoje legate, in je vrhu tega kralju prepustil potr-

¹⁾ Da so bile včasih preporne papeške volitve, katere so silile cerkev za brambo razkola klicati posredovanje cesarjev dà, celó arijanskih italijanskih kraljev, kar je vedlo potem do potrjevanja papeških volitev po cesarjih, smo omenili že zgorej.

²⁾ Zgoraj popolnoma navedena vsebina X. kanona Concilium Aureliense V. od leta 549 ne dá nikakor dvomiti o tem.

³⁾ To dokazuje brezdvombeno Petrus de Marca v svojem delu „De concord. Sal et imp. VIII: 9, 10, 11.

⁴⁾ Mnogo so pripomogle k tem uspehom dotacije škofov in samostanov, s katerimi cesarji niso skoparili, posebnó pod pretezo pokristijanjevanja v novo podvrženih deželah; potem pa mnogo-tera poraba duhovščine v malone vseh vejah državne službe in povzdignjenje več prelatoz v kneze nemške države.

jenje cerkvenih volitev¹⁾ so vendar varovale nadaljni obstanek teh volitev, in se tudi drugače nikakor niso pokazale škodljive cerkvi, da, niso malo pripomog'e, da so isto cerkev kmalu potem obvarovale pred zopetnim silovitim podjarmljenjem po rimsko-nemškem cesarju Frideriku I. (Barbarossa) in njegovih naslednikih. Ako so

¹⁾ To pogodbo, katere je kralju obeh Sicilij prav za prav stalno podelila prava pooblaščenega papeškega legata, odstranil je papež Pij IX. zaradi pripetivših se zlorab. Vide Arhiv za cerkveno pravo, tom. 19 pag. 92 sq., et tom 12 pag. 467 sq.

Narodna justifikacija.

Svaka sila do vremena; tudi na Slovenskem velja še pomen tega načela. „Sl. Svet“ ima doslej opraviti z dr. Mahničem gledé na verske in cerkvene zadeve. Rekli smo pa, da spregovorimo tudi o njegovih političkih in narodnopolitiških nazorih, ker so naravnost pogubni in kažejo, da dr. Mahnič ne vé blizu nič o politiki. Ta dokaz v interesu slovenskega naroda pride v „Slov. Svetu“ na vrsto navzlic dogodkom, ki nas dotekajo in prehitevajo. Dr. Mahnič se je spravil namreč na političko polje tudi v sedanjih stari „Soči“ in razkriva tu jednako napačna načela, kakor poprej in doslej v svojem „Rimskem katoliku“. „Soča“ pa je pripravniša posoda, da se slovenski svet ložje in hitreje seznani s tem, kar mu tu podaja dr. Mahnič. Mi smo to prezirali, ker smo poštevali za našo kritiko na vse strani samo „Rimskega katolika“; tudi smo vedno še tega mnenja, da dr. Mahniča in njegovih pristašev ne poučimo z malo besedami; kajti naš list je ta stranka postavila v vrsto liberalnih listov; s to klasifikacijo je ta list izobčen in je pravo strašilo škofom, kakor najnižemu kleriku, izvzemši one častite višje in nižje svečenike, ki se držé gesla, da je treba poslušati dva zvona, da se resnica prav spozna, torej da je potrebno samim preveriti se o stvareh.

No, sedaj je prišlo drugače, vsaj za hip in nekoliko. Ne slovenski listi, katere je dr. Mahnič obsodil kot „liberalne“, ampak listi, slovensko pisani, katere je dr. Mahnič sam pohvalil in priporočal, izrekli so obsodbo o njegovih, vsaj nekaterih političkih nazorih. Obsodila sta ga v tem pogledu Celovški „Mir“, ki ga izdaje katoliški župnik, in „Slovenec“, ki je glasilo za politiko, kakor jo ume viša in nižja duhovščina v tej dobi na Kranjskem, glasilo, katero je doslej popolnoma molčalo o raznovrstnih zmotah dr. Mahniča na verskem, političkem in narodnem polju. To je med Slovenci, ki se jim je boriti proti zunanjam in jednako intenzivno proti domačim nasprotnikom barve dr. Mahniča, poseben dogodek in je dogodek med slovenskim naobrazenstvom zaradi teh nenaravnih razmer provzročil tudi poseben učinek.

Stvar pa je naslednja. Stara „Soča“ 2. št. od 10. jan. 1890, katero je po prizadevanju vit. dr. Jos. Tonklija dobil v roke dr. Mahnič, je pisala v članku pod naslovom: „Bomo imeli mir v Avstriji“ med drugim naslednje stavke: „Drugič bi morala visoka vlada povsod, kjer skupno biva dvoje ali več narodnosti, zabraniti vsako preočitno, ostentativno, zatorej izzivajočo narodno slavnost ali katero si koli narodno izjavo... Nadalje bi morala vlada brez izjeme razpustiti vsa društva, katerih znak je narodna pretiranost in izključljivost. Sem spadajo v prvi vrsti telovadna društva, naj se imenujejo kakorkoli. Taka društva gojijo navadno ideje absolutne narodnosti, ideje veleizdajske. Goriška „Gimnastika“ je bila nedavno razpuščena, češki Sokol je veleizdajske težnje dovolj pokazal lani, da ne govorimo o raznih društvih nemških „turnerjev“...“

„Mir“ v 2. št. od 25. jan. t. l. ima o teh stavih obširniši, jako tehten odgovor. Med drugim piše: „Kdor je „Mir“ celih osem let prebiral, ne bo dvomil, da pišemo v verskem duhu in dajemo veri prednost pred narodnostjo; tudi o našem avstrijskem domoljubju nihče nema pravice dvomiti. Mi pa vemo tudi ceniti kulturni pomen narodnosti in narodnega jezika, tem bolj, ker stojimo v vednem boju za narodnost slovensko. Zato se nam zdi, da imamo pravico, spregovoriti in povedati svojo misel, kečdar bi imela ena naših zvezd: „vera, domovina in cesar“, temneti. Stara „Soča“ prinesla je nedavno članek: „Bomo imeli mir v Avstriji?“, s katerim se mi skladati ne moremo, ker vidimo v njem nekako zatajevanje naših narod-

navzlic temu škofovske volitve prešle skozi mnogotere fare in so v državah, ki so pred vsem katoliške, napravile z večine prostor nominaciji vladarjev, niso krivi temu konkordati in stremljenje papežev v obče, pač pa svojstveni razvoj državnega življenja na evropskem zapadu, kateremu nasproti niso mogli provincijalne sinode, ostali kler in ljudstvo varovati svoje daleč v srednji vek vedno izvrševano volilno pravo pred vplivom in počasno absorpcijo po državni oblasti.

(Dalje pride.)

nih naporov... Potem, ko je „Mir“ navedel podčrtano blizu vse od nas navedene stavke, pravi dalje: „Ko smo to čitali v slovenskem listu, smo, pošteno rečeno, kar strmeli. Kdor razmere bolje pozna nego stara „Soča“, vedel bode, da bi bil vsled te nam nerazumljive čudne želje zadeti v prvi vrsti mi Slovenci in poleg nas naša sokolska društva. Ako bi vlada res na to misel prišla, vemo že naprej, da bo najprej na slovanski živelj in na slovanska društva stegnila svojo roko; da bi se pa nemškim ali laškim političnim in telovadnim društvom gotovo ne zakrivil niti jeden las, tega smo tudi do cela prepričani. Tak za naše razmere čisto nepotreben svet nikakor ni opravičen. Prvič ni dokazano, da so naši „Sokolovci“ izključno narodni.“ V pravilih teh društev nikjer ne stoji, da bi „Sokolovci“ ne smeli biti veren katoličan. — Ne vemo se spominjati, da bi se bilo pri kaki sokolovski slavnosti govorilo kdaj kaj zoper vero. Vse Sokolovce med „liberalce“ in „brezverce“ vreči, je tedaj pretrda in krivična sodba in bi utegnili roditi s časom hude posledke. V drugič pa se ne sme pozabiti, da so se naša narodna društva ustanovila le v obrambo, med tem ko Nemci snujejo društva za napad, kakor „Šulterajn“, „Südmark“ itd. Kdor misli, da so to nedolžne, malo pomenljive reči, naj pogleda v Šlezijo (prusko in avstrijsko), naj pogleda na Pomorsko (Pommern), Branibor (Brandenburg), na Maklenovo (Meklenburg), na izhodno in zahodno Prusijo, slednjič še na Koroško in Štajersko. To so bile nekde slovenske dežele, in zdaj?... Ali tedaj po zgodovinskih skušnjah ni strah opravičen, da se bode tudi Slovincem in Čehom, kar jih je še, nekda tako godilo? Vsaka žival brani svoje življenje, in narodi naj bi tega ne smeli storiti? Ali niso torej narodna društva opravičena? Kri ni voda, in narodnost se ne sme tako nizko ceniti, kakor se godi v omenjenem članku. Ko bi nam šlo za glavo, nam ni treba pomoči pričakovati od nemških, ogerskih ali italijanskih konservativcev, ampak le od Hrvatov, Čehov in drugih Slovanov. Kdo pa je osvobodil balkanske Slované? Ali mar nemški konservativci? Oni imajo pač krščanstvo na jeziku, pa zavolj njih bi bili Srbi in Bolgari lahko še sto let pod turškim jarmom... Potem pravi, da je slovanska kri rešila balkanske Slované, torej je tudi narodnost nekaj vredna! Vpraša dalje, kdaj da bi bili češki Sokolovci lansko leto dovolj pokazali veleizdajske težnje? Kdaj pa? Ali mar, ko so šli na Pariško razstavo? Ali smo mar zoper Francoze v vojskinem stanju? Sovraštvo med Nemci in Francozi nas nič briga; in če smo z Nemčijo v zvezi, iz tega še ne sledi, da moramo tudi mi Slovani Francoze sovražiti... Naša dolžnost je, da krepko branimo katoliško vero, poleg nje pa je vredno zagovarjati tudi narodnost.

To je naša misel, od katere se ne odmaknemo niti za las in bodedo, kakor do sedaj, borili se tudi v bodoče brez strahu za te dve najdražji svetinji: za vero in narodnost!

To so krepke besede; te besede od brezdvombeno konservativnega, katoliškega slovenskega lista so najbrže prisilile tudi „Slovenca“, da je tandem aliquando pohlevno potipal okoli političkih nazorov, kakoršne že več let razširja dr. Mahnič, naposled v stari „Soči“. Čudimo pa se „Slovencu“, da zavrača „Mir“, ker je ta prvi storil svojo in tudi „Slovenca“ spomnil njegove dolžnosti, češ, da naj se ne vtika v zadeve drugih slovenskih pokrajin. V tem pogledu protestujemo mi proti takim neopravičenim izjavam, ki žugajo celó kaj vidno, da se listu tudi podpora odtegne, ako bo gledal tudi po drugih pokrajinah, kako politiko imajo.

Mi pa Slovencem iskreno priporočamo „Mir“, naj ga podpirajo tudi gmotno, in Sokolovcem slovenskim in čečkim, katere je zagovarjal ob pravem času, priporočamo, naj povsod med Sokolovci in med narodom nabirajo doneskov ter jih denejo na žrtvenik jako zaslužnemu „Miru“, zaslužnejšemu nego katerikoli slovensko pisani privilegovani katoliški list.

No, kakor rečeno, „Soča“ je rahlo potipal tudi „Slovenec“. Ta piše med drugim: „Naravnost izpovemo, da je tudi nas iznenadila taka izjava v slovenskem listu“. „Ali naj Slovenec v svoji hiši, na svoji zemlji biva, kakor v ledeni kolibi Samojed, ki se ne zaveda ni pravega Boga, ni svojega rodu, ali kakor Indijan v ameriškem gozdu?“. . . . „Ko bi bili one besede čuli iz ust višjega vladnega zastopnika ali katerega koli ministra, rekli bi: „No, temu smo vajeni. Ali da slovenski politik zapiše take besede, to je neprevidno, ker vlada sama pazi na to, da slovenska lisičica ne izžene iz lisičine nemškega ježa. Trda je ta prim-rra, a v hitrici nam boljša ne pride na misel. Sapienti pauca.“ „A kdor nam odgovarja vse ali pa nič, Bog ali hudič, tega ne moremo smatrati resnim in modrim politikom. Le oni bornirani birokratizem, kateremu je gëslo: „Mir je prva državljanska dolžnost,“ misli, da bode rešil državo in družbo, ako s policijo, vojaki, sodišči in ječami skuša zatreti vnanje znake notranje bolezni in tako večkrat učini, da se bolezen prama tudi plemenitejših in nežnejših delov.“

„Če pa pregledamo statistiko vseh slovenskih od vlade dovoljenih društev, moramo reči, da ne poznamo nobenega, ki bi kot tako gojilo absolutno narodnost ali celó veleizdajske ideje.“ . . . Ali goji družba sv. Cirila in Metoda ideje absolutne narodnosti, ideje veleizdajske? Ali skromno „Slovensko pisateljsko podporno društvo“, „Matica“, „Nar. Dom“, družba sv. Mohorja, slovensko politično društvo na južnem Štajerskem, naše čitalnice in bralna društva ali „Sokol“? Taka sodba je pretrda in neprevidna, ker naši nasprotniki itak kujejo iz vsakega slučajnega izgreda za sé političen kapital.“ . . . In če nobeno slovensko društvo kot tako pozitivno ne nasprotuje veri in ne goji veleizdajskih ali veri nasprotnih idej, potem pač ne vemo, čemu bi vlado klicali na pomoč.“

„Glejte, glejte,“ pravi Tržaška „Edinost“, ki se mora tudi braniti proti domačim obrekovalcem, „glejte to so uprav naši

nazori, radi katerih je po nas mahal goriški gospod. In te nazore je napisal prvi slovenski konservativni list. Nam je to v posebno zadoščenje.“

Tudi „Slovenski narod“ je v dveh člankih spregovoril o stvari ter v prvem odločno zavrnil stranko ali pristaše dr. Mahniča, v drugem pa tudi „Slovenca“ spomnil, da bi bil utegnil odločniše govoriti proti dr. Mahniču, nego je to storil v več člankih pod naslovom „Več luči“. Da pa je „Slovenec“ hudo zadel v dr. Mahniča, kaže sam v zadnji „Soči“ z jako pohlevnim odgovorom nasproti „Slovencu“. Celovškega „Mira“ „Soča“ še omenja ne, najbrže, ker na Koroškem ni bil dr. Mahnič ne znan, ne priljubljen v toliki meri, kakor na Kranjskem, kjer je menda najbolj razširjen „Rimski katolik“, kakor „Slovenec“.

Proti zgorej navedeni izjavi „Soče“ oglasili so se tudi odbori slovenskih sokolskih društev, namreč Ljubljanskega, dolenjskega, Tržaškega, Goriškega, Savinjskega. V izjavi svoji imenujejo ti odbori „neimenovanega člankarja“ v 2. št. „Soče“ t. l. „najpodlejšega obrekovalca, dokler ne dokaže, kedaj in s katerim dejanjem so imenovana društva storila kaj takega, kar bi imelo le senco veleizdajskega na sebi“.

O čeških Sokolih ni še znano, kaj ukrenejo; oni so pa naravnost sumničeni veleizdaje in gotovo ne bodo molčali o tem.

Ljubljanska Čitalnica se je zbrala celó k izrednemu občenemu zboru samo zaradi „Soče“, katero so izključili z veliko večino glasov iz te Čitalnice. Kaj takega se slovesno menda ni pripetilo še nobenemu listu, najmanj pa slovenskemu. Zanimivo je pri tem, kar poroča „Slov. Narod“ v 31. št. t. l. o „Slovenčevem“ uredniku, ki je bil prisoten na tem izrednem občenem zboru. „Urednik („Slovenec“) Žitnik, pravi „Sl. Narod“, skušal je „Sočo“ opravičevati, češ urednik v naglici lahko kaj pregleda. Naposled pa je omenjal, da Mahničeva zvezda že temni, in da sta dva velmoža Tonkljuju prigovarjala, naj Mahniču čim prej tem bolje odvzamejo uredništvo.“

Vse te izjave, oziroma čini, kažejo v resnici na nekoliko narodne justifikacije. Pravega preobrata pa še dolgo ne bode, ker za to je treba popraviti mišljenje, in poslednji potrebuje večih položnih pojasnil. Celovškemu „Miru“ pa gre na prvem mestu zahvala, da se bo začel vsaj skepticizem obujevati na ono stran, od koder se razširjajo škodljivi nazori.

Davorin Trstenjak †,

jedna najsvetlejših zvezd na slovenskem in tudi slovanskem nebu, ne sveti nam več; po trajnejšem bolehanju zapustil nas je 3. febr. t. l. Naš Davorin se je odlikoval kot učenjak na slovanskem polju, kot politik, dasi bolj v zatišju, na narodno političnem polju, kot pisatelj in pesnik, kot neposredni in posredni pospeševatelj slovenske književnosti, kot vzoren rodoljub in svečenik, s kratka kot zgled neumorne vsestranske dejateljnosti. Bil je ljubljene slovenskega naroda, kakor je pokazala njegova 70 letnica 4. sept. l. 1887 in pogreb njegov 5. febr. v Starem Trgu na Štajerskem, kamor je došlo obilo svečnikov in vsake vrste rodoljubov s Štirskega, Kranjskega, Koroškega in na tisoče naroda. Življenje in dela Trstenjakova so označena in popisana že tudi, v slovenskem jeziku; naposled v „Slovanu“ 1887., posebe pa istega leta v knjižici „Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj“, katera se je priobčila v njegovo 70 letnico. Pomena tega izbornega slovenskega dejatelja ni možno označiti ob kratkem, in bodo imeli životopisu njegovi in razsojevalci njegovih del še obilo posla, da ga označijo po vsem obsegu in vrednosti njegovi. Tu se mi omejimo na nekoliko besed, katere je spregovoril dr. Vošnjak ob Trstenjakovi gomili. Bil je Davorin poslednjič zastopnik one vrste za narod navdušenih množ, ki so pred l. 1848

gojili narodno idejo in začeli probujati narod. Stanko Vraz, dr. Kočevar, dr. Razlag šli so že pred leti v večnost, in zdaj se jim je pridružil njihov sovrstnik in sodelavec. Ločil se je od nas z mirno vestjo, da je storil svojo dolžnost takó v svojem poklicu, kakor kot učenjak in narodnjak.

Ko je v prvih svojih učenih razpravah trdil, da „od nekdanj tukaj biva naš rod“, ugovarjali so učenjaki, a danes je dognano, da je resnično, kar je učil naš Davorin že pred pol stoletjem. Pa tudi na leposlovnem polju je on ledino oral in s svojimi resnimi in šaljivimi spisi pripomogel, da se je tako lepo razvijalo naše slovstvo. Spodbujal je mlade pisatelje in kazal jim pot, po katerem naj hodijo. Svoj narod je ljubil z ono ljubeznijo, katera se kaže v plodnih delih in ne išče pohvale in priznanja. Njegov spomin bodemo najlepše častili, ako ga posnemamo v delavnosti, vstrajnosti in iskreni ljubezni do naroda in domovine. „Slava Davorinu Trstenjaku,“ „Slava“ je odmevala in solzne oči so pričale, kakó milo je vsem pri srcu. Pevci so potem zapeli „Blagor mu!“ pesem, ki je močno ganila na tisoče zbrani narod. Вѣчная ему память!

Radovedni smo, koliko je zbral in odobril sam v poslednji čas svoja raztresena dela.

Zasebna pisma, katerih, kakor se ume samo po sebi pri takem učenjaku, je bilo veliko, in katera, ako bi se bila primerno odbrala, bi bila svedočila o kulturnem razvijanju našega naroda, pa tudi mišljenja raznih odličnjakov, domačih in tujih, vsa ta pisma je dal uničiti. Zapuščine ni bilo veliko, ker je žrtvoval na razne strari ter kupoval drage knjige, a te je razdaljal dijakom.

(Zaradi posebnih razmer, v katerih smo sedaj Slo-

venci, omenimo, da je tudi nam lastnoročno podaril zadnje svoje posebe tiskano delo o Panoniji ter da je bil od začetka naročnik „Slovanskega Sveta“ ter je nam poslal 25. jan. 1890, torej 8 dnij pred smrtjo poluletno naročnino za letos. Tudi iz te malenkosti je razvidno, kakó so veliki duhovi prosti one ozkosrčnosti, ki bi rada zatrla vsak ideal pravega rodoljubja).

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Slovanski program, kakor smo ga razpravljali in utrjevali v 1 letošnji številki „Slovanskega Sveta“, so mnogoteri slovanski listi izrecno odobraval. Nekateri teh listov, kakor Hrvatska, Petrograjski „День“ (Denj) itd., ponatisnili so cele odlomke, in Zadrski „Narodni List“, kakor omenja to med drugim tudi „Parlamentär“ potrjuje zajedno, da se ta program popolnoma zлага s programom, ki so ga objavili prošle jeseni dalmatinski slovanski zastopniki.

„Slovenec“, dnevnik, ki izhaja v Ljubljani v slovenskem jeziku, kakor je soditi po njegovih izdanih poslednjih dnij, začne se neholiko spreobračati na boljšo stran. Celovski „Mir“, ki je izrekel občutno obsodbo o „Soči“, katero urejuje dr. Mahnič, spravi ga je tudi iz doslednega dolgega molčanja. Spominja se rad že tudi „Slov. Sveta“ in sicer v nekoliko pravičnejšem zmislu, nego z razvpitim člankom: *Quousque tandem?* Pripoznava n. pr., da je bilo nekaj objektivno sporočenega v 2. št. l. l. „Sl. Sveta“ o Rusiji ter se izgovarja, kakor da je tudi on pravičen nasproti ruskemu narodu in ruski vladi, katera oba da je treba ločiti. Gledé na Rusijo je priobčil mirno premišljevanje, s katerim kaže, kako da se po slovenskih novinah ne pozna resnice o Rusiji. Priznava, da črnogledci zajemajo iz temnih, tujih nemških virov, kateri so slabi, tudi ako se imenujejo politično konservativni. No, nas ta sodba, ki se vjema z našo, jako veseli. Kar se dostaje pa „Slov. Sv.“ samega, ne zajema on samo iz listov, ampak so mu podstava objektivno pisane knjige in sotrudniki, ki poznajo iz lastnihkušenj Rusijo in ruski narod. Lepo pa je to, da želi „Slovenec“ sam zajemati iz objektivnih virov, ko prosi, da bi mu v to pomagali sposobni rojaki. Samo na prošlost ali tudi na sedanost naj se ne sklicuje gledé na svoje vedenje; naj se spominja l. 1888, kako je pisal o ruski duhovščini, ko je človeka polila rudečica, čitati neke stavke v katoliškem konservativnem in poleg tega slovenski pisanem listu, potem pa l. 1889, kakó je pisal gledé na razkol in kar je s tem združeno. Nič ne pomaga podlistke polniti s klasično snovjo ruskih pisateljev, z druge strani priobčevati hvalevredna poročila o raznih Slovanih, potem pa v istih predalih uganjati neslovansko politiko in zaničevati, kar je najdražje drugim krvnim bratom slovanskim. „Slovenec“ je bil zadnja leta list; kateri je kazal v jednih in istih številkah razne barve; bil je nekako, kakor „Vaterland“, ki v socialno gospodarskem pogledu deluje še povoljno, v tem ko morajo slovanski dejatelji povse obsojati njegove političke nazore. Iz poprejšnjega delovanja sedanjega urednika „Slovenčevega“ smo mi pričakovali, da on nikdar ne do-

pusti, da bi se pod njegovim uredništvom moglo pisati tako v „Slovenec“, kakor se je na škodo slovenskemu narodu godilo zadnjih let. Mi smo gledé na skušnje te zadnje dobe jako pesimistični nasproti „Slovenec“; vendar pa je dobro znamenje, tudi če je to narekovala samo zahipna taktika, da se je list postavil proti gorostastnosti pogubne, zares narod slovenski izdajajoče politike stare „Soče“. „Slovenec“ pa, kakor vedno poudarja, čuje tudi nad verskimi interesi; nadjamo se, da ne bo več grešil z molčanjem nasproti „Rimskemu katoliku“, ki, kakor je pač dokazal že doslej „Slov. Svet“, piše na mnogo strane v protislovju s katoliškim duhom. Ako bi bil „Slovenec“ dosleden, bi tudi tu spregovoril.

„Slovenec“ pričakuje, kaj poreče „Slov. Svet“ na to, da so Nemci v nekaterih krajih zasedli velike kose ruske zemlje, in da so velika denarna in obrtna podjetja mnogotero na Ruskem v tujih rokah. No, „Slov. Svet“ je obžaloval in obžaluje, da je tako ne samo v Rusiji, ampak poprek bolj ali manj med vsemi slovanskimi narodi. Oni, ki je pričakoval od nas drugačnega odgovora, ni čital pazno našega lista l. 1888 in 1889, ko smo ob raznih prilikah razpravljali obča gospodarska vprašanja med Slovani. Zato priporočamo „Slovenčevemu“ dotičnemu vprašalcu št. 19. „Slov. Sveta“ l. 1889, kjer je članek „Obče gospodarske zadače Slovanov“, kateri so ponatisnili tudi v ruskih in drugih novinah. Tam so povedani vzroki, zakaj se je zasajala in utrjevala tuja trgovina in obrtnija v velikem in mulem stilu med Slovani v obče, torej tudi med Rusi. Krivično bi bilo torej očitati samo Rusom to, kar je v razmerju jednako in še slabše med drugimi Slovani in veliko več vzrokov in razlogov imamo opominjati druge Slované, naj se otresejo verig tujega gospodarstva, nego Ruse; kajti ti, spoznavši tuje zlo, ki se je zarilo med nje, bodo v velikem stilu tudi izrabljali isto zlo, in že sedaj se kaže, kak velikanski napredek je med Rusi na to stran, in bo od leta do leta boljše, kakor dokazuje tudi pričetni članek o Rusiji l. 1889 v tej številki „Sl. Sveta“. Latinizatorji naj bi se rajši ogledali po poljskem gospodarstvu, ko ne prenehajo zagovarjati poljskih puntarjev, naj si živé v kateri koli državi. Naj pogledajo v Galicijo, v kako gospodarsko položeno je spravilo poljsko plemstvo plovite pokrajine, katere so sedaj, rekli bi, z večine v židovskih rokah. Sicer pa ne sledi, da bi Slované črnili, tudi ko bi videli na njih napake; Rusi pišejo v krščanski ljubezni lepo, zmerno, poučno o drugih Slovanih, in so polni krščanskega duha, tudi kedar šibajo njih napake. Od njih naj se učé latinizatorji, ki so tudi na Slovenskem že pomnožili leksikon s psovskami, skovanimi proti Rusiji in ruskemu narodu. S tem, da je v kakem slovan-

skem narodu kaka napaka, ne more se zametati vse drugo, kar ima ta narod dobrega, in dobro, hvala Bogu, prevladuje še povsod med Slovani nad slabim. Iz dobrega, porodivšega se v Slovanih tekom stoletij, je možno osnovati popolnše, in to popolnše bo podstava slovanski kulturi, ako bodo zapadni Slovani previdni in toliko krepki, da premagajo zapreke tujih nasprotnikov in slovanskih zasleplencev, med katerimi delajo posebno veliko škodo latinizatorji. Nadejamo se, da nas umejo tudi pri „Slovencu“.

Dr. Karol Štrekelj kraški Slovenec, docent slovanskega jezikoslovja na vseučilišču Dunajskem, je imenovan urednikom slovenski izdavi državnega zakonika na Dunaju. „Lj. Zvon“ trdi, da je „Državni zakonik“ zadnja leta zlasti v stilističnem oziru močno opešal ter se nadeja, da pod novim uredništvom „se znova vzpne do svoje nekdanje slave in vsestranske veljave.“ No, k vsestranski veljavi ne pripada samo stilistična dovršenost, ampak gledé na zakone pred vsem tudi tehniška terminologija, a to terminologijo je dopolnjevati, oziroma vstvarjati za Slovence po določenih načelih in zakonih, ne z ozkega stališča slovanskega narečja, ampak takó, kakor zahtevajo to dandanes kulturni cilji, ki jih imajo Slovenci v obče in tudi gledé na leksikalne nove tvorbe. Ravno gledé na poslednje zahteve se nadejamo tudi mi, da bo dr. Štrekelj povoljno izvrševal svojo častno novo zadačo.

Poddružnica družbe sv. Cirila in Metoda „Šmartno pri Litiji“, poslala je prvomestniku v Ljubljano lep znesek z naslednjimi vrsticami: „Podpisani odbor pošilja Vam po poštni nakaznici 121 gld. 48 kr., katera svota se je nabrala s prostovoljnimi doneski in napravo tombole v namen, da izvolite vas „Šmartno pri Litiji“ med pokrovitelje Ciril-Metodove družbe sprejeti. „Pomagajmo si sami in pomagaj nam bo Bog!“

Slika Valentina Vodnika. V Zagrebu začel je g. S. Kočonda izdajati slike hrvatskih, srbskih in slovanskih pisateljev. Pred kratkim izšla je slika Valentina Vodnika, prvega našega pesnika in buditelja. Podoba je v resnici prav lepa. Vodnik ima uprte svoje oči v daljavo, dolgi rjavi lasje mu segajo do ramen, črno suknjo ogrinja temnovišnjev plašč, v rokah drži pesnik zaprto knjigo. Slikar Naglič na Dunaju je prav dobro pogodil glavo po modelu Ganglovem, oprsje in roké pa je posnel po J. Subicu. Slika v lepo pozlačenem okvirju meri 63 + 79 cm ter velja z okvirjem vred 23 gld. Slika je vredna, da si jo omislijo naše čitalnice in imovitejše hiše slovanske. Dobi se tudi na obroke.

b) Ostali slovanski svet.

Cesar je podaril iz svojega žepa 20.000 gld. za novo češko akademijo nauk.

Nemščina na c. kr. gimnazijah. Minister baron Gautsch skrbi posebno za nemščino na gimnazijah. Presojeval je vspehe dosedanje, gledé na te razglasi posebno naredbo o spremembi pouka v nemškem jeziku. Gojiti se ima zlasti tudi srednja visoka nemščina na teh zavodih, in sicer povsod, kjer so gimnazije z nemškim poukom, torej izrecno tudi na Štirskem in Koroškem. Po takem se bodo tudi Slovenci in drugi Slovani morali učiti srednje visoke nemščine po gimnazijah. Ako je ta srednja nemščina dobra za korenit pouk v novi visoki nemščini, mora dosledno staroslovenščina tudi pospeševati dobro znanje sedaj živih raznih slovanskih jezikov. Pravično in dosledno bo torej, ako še naučno minister-

stvo izdá naredbo tudi za večje gojenje staroslovenščine povsod, kjer so na gimnazijah slovanski dijaki, naj si bodo ti na nemških ali slovansko prirejenih gimnazijah. Slovanski drž. poslanci imajo dolžnost, da skrbé, da se tudi tak pouk ne zanemari v državi, kjer je večina prebivalstva slovanska. Saj brez korenitega znanja jezikov s starejšimi oblikami ni možno niti zakonov podajati v pravičnih prevodih, in vendar se ti prevodi vrše v jezikih vseh avstrijskih narodov. Torej je tudi to v državnem interesu.

† **Francišek pl. Žigrovič-Pretočki.** Dne 24. prosinca odtrgal je vihar nemile smrti zopet jedno grano debla ilirskega, katera je prinesla lep sad: — umrl je Hrvat Frančišek pl. Žigrovič-Pretočki, jeden pristašev Gajevih, probuditelj za narodne svetinje, domoljub, pesnik in pisatelj hrvaški, c. in kr. dvorski svetovalec v pokoj, itd. Ranjki rodil se je v Zagrebu leta 1814., kjer je tudi zvršil gimnazijske in juridičke študije, ter je že leta 1835. postal županijski podbeležnik v Križevcu, kjer se je seznanil s prvaki ilirskimi. Najprej začel je delovati za narodno prebujenje na književnem polju in pozneje na političnem, kjer se je vestno potegoval za narodne pravice. Ko je leta 1861. Ivan Mažuranić postal na Dunaju dvorski kancelar, bil mu je ranjki desna roka — podkancelar. Stopivši 1865. leta v pokoj, zopet se je del na književno polje; v tem času stekel si je zasluge da so Hrvatje dobili opero, katero pa je na žalost ugonobila sedanja era.

Ranjki je izdal: „Pjesme Franje Pretočkoga“; napisal dve izvirni drami; nekoliko političskih brošuric in dr. Telo položili so mu 26. pros. v rakev med prepoditelje, proti čemur je v mestnem zastopu bil jedini magjaron Czernkovich, menda zató, ker ranjki ni bil njegove stranke. Žigrovič je bil mož vesten in pravičen. Bodi mu tudi med Slovenci blag spomin! — K.

Jovan Ivanišević. Začetkom tega leta je umrl nadarjeni črnogorski glasbeni skladatelj tragične smrti v zlati slovanski Pragi. Ta se je drsal jednega popoldne na Veltavi z dvema tovarišema, in pri slabi cesti so padli vsi v živo vodo, do prosekov. Oba sodruga sta bila rešena, Ivanišević pa, predno je prišla pomoč, zdrsnil se je pod led. Ivanišević bil je rodóm Črnogorec. Ko se je preselila njegova rodovina v Belgrad, učil se je tam učiteljsko šolo in je potem tam učiteljeval štiri leta. V tem so spoznali njegovo glasbeno nadarjenost; kraljica Natalija in ministerstvo sta ga poslala na lastne stroške na konservatorij v Prago, da bi se tam dovršeno izobrazil v glashi. Prešle jeseni je prestal iz glasbe stroge preskušnje z odliko ter se je bil odločil v nekaterih dneh odpotovati v Belgrad. Žalibog, da ga je Morana odtrgala boginji Slaviji. Ivanišević je bil nadarjen in plodovit glasbeni skladatelj na podstavi pesmij srbskih. Znamo po njem okoli dvajset lepih skladb, izmed katerih „Pri pisni“, v Pragi češki in srbski izdane je jako ugodno presodil poklicani kritik Foerster v „Narodnih Listih“. Poleg tega dela spominjamo na priljubljeno himno Karadžorđevićevo, in več stopajev (maršev), katere igrajo že vojaške godbe srbske in ogerske. Skladbe njegove so nastale iz duha narodnih pesmij in zato gredo do srca. Koliko bi bil še učinil ta glasbeni izvoljenec za godbo srbsko! Bil bi gotovo mnogo pesmij narodnih usadil kakor dijamante v umetniške svoje tvorbe! Najvišji pa je razsodil drugače. Boti ti, prijatelj mili, zemlja lehka. Zvesti Srbi in Cehove te ne pozabijo!

Josef Smola, češki učitelj,

Češko-nemški dogovor. Protokol Dunajskih konferencij je pripravljen, in že mu sledé naredbe pravosodnega ministerstva. Iz tega je sklepati, da se izvrši dogovor v celoti, kakor ga kažejo točke protokola. O možnih posledicah tega dogovora se razgovarjajo intenzivno in obsežno listi angleški, francoski, ruski, itd., najbolj pa nemški v Nemčiji in Avstro Ogerski. Povsod priznavajo, da pomeni ta dogovor veliko pridobitev za Nemce; tega ne zanikajo niti Nemci sami, najmanj pa liberalni Nemci. Ti se kažejo popolnoma zadovoljni; kar jim posebno ugaja, prikrivajo še nekoliko, vendar pa takó, da je možno uganiti, kaj jih veseli. Vzrok njih radosti razodeva in dokazuje današnji naš dopis „Novo položenje“, ki nam je došel od znamenitega državnega poslanca. Nemški liberalci so zopet na vrhu; to je največa neposredna posledica za državnozborsko razmerje strank in frakcij. Mešetarjenje za kolisami preneha, oportunistem ne bode imel več svojih opor: različne barve, odločna volja se pokaže kmalu v parlamentu. Cincanje je pri kraju; toda odločnost bo potrebe ravno tam, kjer je najmanj — moči. Slovani na Šlezkem, kakor poročajo v posebnem dopisu „Parlamentarja“, celó upanja nimajo, da bi se jim izvršila ustavna prava. Moravski Čehi, Malorusi, Slovenci so osamljeni, kakor rudi Srbohrvatje. Vsem tem naj bi se bilo pogajati z opozicijo, z nemškimi liberalci, o katerih vemo, kako mišljenje so zadnjih deset let razkrivali nasproti tem slovanskim odlomkom. Kaj so delali slovanski klubi v trenutkih, ko so se obravnavale najvažnejše vojaške, finančne in druge predloge? Ali so zahtevali primernih žrtv za žrtve, za katere so glasovali takó radi. Poprašujejo naj se sedaj; ali narodom to nič več ne pomaga. In nemški konservativci in njih slovenski agitatorji, poprašajo naj se, kaj so dosegli, da niso pospeševali na desnici najprej narodne sprave. Naj se zahvalijo sedaj Staročehom, ki so pomagali, da je nemška liberalna stranka zopet v svojem starem polnomočju. Poslanec in nekak načelnik „konservativcev“ slovenskih naj gre sedaj dosežat narodno jednakopravnost z pomočjo kurij, v katerih je pred malo dnevi prerokoval, da se uvedejo tudi med Slovani! Hej, slovenski veliki politiki, pokažite sedaj svojo modrost in svojo moč, ko ste takó samooblastno pošiljali telegrame na staročeske zbore in shode! Hic Rhodus, hic salta! Gosp. Šuklje, na dan z Vašim na novo iznajdenim političkim sistemom, ki ste ga poleti 1889 priporočali v staročeski „Politiki“. Na dan, gospóda, s svojo modrostjo; sedaj je čas da jo pokažete!

No, stvari so zaresne, in slovenskemu narodu ne ostaja drugega, kakor nepremično držati se narodnega programa. Narod mora govoriti in v bodočnosti kandidatom za državni zbor nakazati druge poti.

Velehrad in Jezuviti. Deputacija čeških kmetov je bila pri ministru baronu Gautschu zastran češkega privatnega gimnazija v Ogerskem Gradišču. Izrazil se je, da se nadeja, da prevzame država ta zavod v svojo upravo. Zajedno je deputacija prosila ministra, da bi ne privolil v to, da pridejo Jezuviti — na Velehrad. Minister pa je rekel, da naj se obrne deputacija do Olomuškega kardinala Fürstenberga. Minister da ne sme ničesar storiti v verskih zadevah, in ako kardinal stavi odnosa-joče se predloge, ne more jih on zavrniti, ampak se morajo isti izvršiti.

O Čehih je v „Nov. Vr.“ od 17. (29.) jan. t. l., št. 4988 krasen dopis žalostne vsebine pod zaglavjem „Чемки́й трупъ“ (Češki trup), o katerem spregovorimo v bodoče

posebe; danes pa opozarjamo, da bi bilo prav, ko bi sodbo o Staročehih in Mladočehih čitali Rieger, Gregor in njih pristaši.

Slavjanskij je dodal na Dunaju še osmi in celó deveti koncert; vedno so bili veliki prostori prenapolnjeni. V Pešti je zmagal ravno takó, kakor na Dunaju; očaral je Madjare, ki ga ne morejo prehvaliti v svojih laskavih kritikah po listih, ki so sicer najzagrizenejši nasprotniki vsega ruskega. — Prihodnjič priobči „Slov. Svet“ životopis tega sedaj po vsem civilizovanem svetu slavljenege peveca ruskega.

M. Valjavec, ki nadaljuje razprave, sukajoče se o raznih vprašanjih slovenskega in srbohrvaškega narečja, čital je v jugoslovanski akademiji zopet novo razpravo, to pot: o akcentu in participih, infinitivu in supinu v kranjski in ogerski slovenščini in v hrvaški kajkavščini.

Metel bar. Ožegović je umrl 9. t. m. v Hietzingu pri Dunaju, kjer je bival stalno poslednji čas. Rojen l. 1814 postal je na uradniški lestvici polagoma svetnik vrhovnega sodišča in zatem državni in tajni svetnik. Kot jednega političkih vodij imenovala so ga mesta Zagreb, Varaždin, Požega itd. svojim mestnim članom. O svojem delu je izdal poročilo. „Izveščje državnih zastupnika bivših na saboru ugarskom god. 1847./8. Že tedaj se je imel boriti za Reko, Primorje, doljno Slavonijo, katero so hoteli Madjari odcepiti od Hrvatov. V zboru v Požunu je odločno govoril proti nasilju Madjarov, ki so hoteli Hrvatom usiliti svoj jezik. Bojeval se je i za posebno vojsko hrvaško, sklicujoč se na člen 66. od leta 1681, zatem na zborske člene od l. 1841. in 1808. Odločno je gledal, da bi se Madjari ne vpletali ali mešali v srbski cerkveni zbor. Izdelal je tudi načrt, kakó bi se imela ustrojiti zveza med Oggersko in Hrvaško in je ta načrt obelodanil l. 1861. Ožegović ni dopuščal, da se Medjimurje odstopi Madjarom, branil je tudi Kvarnerske otoke, Istro pa do reke Raše. Isto takó je zahteval Dalmacijo in Bosno do Vrhase. Zagovarjal je tudi odločno Slovake. Od l. 1851 je živel na Dunaju. „Hrvatska,“ pristavlja, da ji ni znano, prevedejo li njegove ostanke v domovino.

Češka akademija znanostij. Cesar je potrdil pravila tega novega češkega naroda, in kakor se nadejajo, bo začela akademija kmalu delovati. Naj bi pospeševala razkrivati pred vsem nepopačeno zgodovino češkega naroda, katera je na mnogo strani še jako nejasna in pristransko izsledovana; naj bi pa obračali svojo pozornost prešlosti bolj Slovanov, nego zapadnih narodov kateri imajo sami močij dovolj za taka raziskavanja. Naj bode ta akademija slovanska ne samo po jeziku, ampak tudi po duhu, in delih bodočih akademikov.

Dohodki „Ustředni Matice školské“ l. 1889. Kakor poroča „Věstník ustř. M. šk.“ imelo je to velevažno češko šolsko društvo v minulem letu dohodkov 157.253 gld. 7 kr. Med temi znašali so darovi, obresti itd. 151.260 gld. 88 kr. in sicer iz Češke 120.429 gld. 95 kr., iz Moravske 24.448 gld. 39 kr., iz Šlezije 3.583 gld. 70 kr., iz Amerike 1916 gld. 06 kr., iz drugih krajev 1348 gld. 69 kr. Stroškov imela je „Matica“ v minulem l. 173.689 gl., torej so bili stroški za 16.436 gld. večji, nego dohodki. Imetje „Matice školské“ znašalo je dné 1. januvarija 1890 svoto 227.058 gld. 54 kr. — Te dni je imelo to češko šolsko društvo svoj občni zbor, na katerem je dokazoval predsednik dr. Rieger, da je isto potrebno še na dalje kolikor v češkem kraljestvu, toliko in še posebe gledé na Moravo in Šlezko, navzlic spravi med Čehi in Nemci v češkem kraljestvu. S tem je dr. Rieger sam po-

dal najboljšo, to je neugodno kritiko o imenovanju, toliko hvalisani spravi. Dr. Rieger sam je rekel, da bo poravnava veljala jedino za češko kraljestvo. Bomo videli, kakó se njegove nade uresničujejo tudi gledé samo na češko kraljestvo.

Sveto pismo. Znani zgodovinar Sasinek je te dni nastopil šestdeseto leto svojega življenja. On je eden tzméd najplodovitejših pisateljev (slovaško-)slovenskih. „Poslovenčil“ je sveto pismo. Za izdavanje istega je dné 1. decembra 1889 umrlí dekan Ščasný povodom zlate svoje maše dné 15. aprila daroval 10.000 gld., a prelagatelju naklonil 100 dukatov (cekinov). A največe zasluge si pridobiva s preiskovanjem slovanske zgodovine v obče in vsakega slovanskega naroda posebe. V novejši dobi priobčuje „Parlamentär“ njegove razprave, ki kažejo vse veliko učenost in kritiški duh. On pospešuje preobrat mišljenja o zgodovini Slovanov.

Nemške naselbine v Bosni snujejo se neprestano dalje, zlasti v okrajih Banjaluke in Gradiške. Prva kolonija, Ober- in Unter-Windhorst, bila je osnovana 1879. l. po hanoverških in braunšveigških kolonistih, katerih je tamkaj okolu 800. Druga nemška naselbina v maglajski ravani, Rudolfsthal, šteje okolu 130 rodbin, h kateri se neprestano pridružujejo novi in novi naseljenci. Tú je preobnovljen katoliški ženski samostan s šolo za dekleta. Tretja naselbina nahaja se blizu Doberlina na reki Uni, osnovana takisto 1879. leta. Četrta, Franz-Josefsthal, nahaja se blizu Bjeline, kjer so se že 1866 l. naselili Nemci iz okraja Pančeve na Ogerskem. Tukaj je tudi šola, v katero zahaja okolu 200 otrok. „Magdeburger Ztg.“ pravi, da te štiri kolonije so še le zarodišče, katero obeta še daleč veči sad, a to toliko prej, ker je tudi vlada v Sarajevu tem jako prijazna ter jih podpira pri nakupu zemlje.

Srbi srbskega kraljestva in črnogorski se sedaj čim dalje bližajo v prijaznosti. Knez črnogorski je poslal svojega zunanjega ministra Vukovića na Dunaj, kjer je govoril z grofom Kalnoky-jem, na to v Belgrad in odtod v Carigrad. V Belgradu se je zahvalil v kneževem imenu, da je srbska vlada sprejela 1889 vsled slabe letine več tisoč Črnogorcev na srbsko zemljo, ter je izročil mlademu kralju posebno pismo kneza Nikolaja. Srbi in srbska vlada so odposlanca kneževga sprejeli jako prijazno. Vse to pa ni po volji madjarskim, nemškim notranjim in zunanjim listom, ker bi madjarski in židovski življi radi videli, da bi srbski narod ostajal razcepljen tudi kulturno, kakor po pokrajinah in državah. Zato pa sumničijo kneza Nikolaja, kakor da bi hotel združiti vse Srbe v jedno državo in celó izpodmakniti Obrenoviče. Zajedno ga sumničijo, češ, da povsod dela v ruskem interesu. Takó se igrajo z vladarji in narodi, ker niso močni, z namenom, da bi ostali vedno oslavljeni. Pišejo, da Rusija izpodmika Avstro-Ogerski vpliv, pa izpodmikajo ga madjaroni in Židje.

Žilavost poznanjskih Slovanov. Slovanstvu kaj sovražen časopis „Schlesische Zeitung“ tarna nad tem, češ da se kljub brezobzirnemu postopanju pruske vlade, da bi podavila in ugonobila slovansko národnost, ponemčenje širi vendar-le slabo, kajti ne le v samem Poznanju, marveč tudi po vsej pokrajini so se osnovala razna društva, z namenom nasprotovati naredbam železnega kancelarja. Takó n. pr. „obrtijska banka mesta Poznanja“, razpolagajoča z velikanskimi gmotnimi sredstvi, ki je kot nekako sredotočje raznih sredstev v borbi z močnim in bogatim sovražnikom, dala je početek po drugih mestih

snovanim „kmečkim bankam“. Namen poslednjih je: vzdrževati blagostanje kmečkega ljudstva, ohraniti zemljo v rokah slovanskih gospodarjev in začuvati národnost. Poleg posojilnih so še razna druga društva in družbe, med njimi mnoga učena in literarna. Izmed njih zaslučuje našo pozornost „društvo prijateljev nauk v Poznanju“, razpolagajoče takisto z znatnimi gmotnimi sredstvi, imajoče bogat muzej, ki je poznan po svojih učenih delih vsemu slovanskemu svetu. Po njegovej inicijativi izvršil se je nedavno shod poljskih zdravnikov in prirodoznancev ter osnovalo 12 meteorologičnih postaj. Glavna postaja bo v Żabikovu, blizu mesta Poznanja „Društvo Marcinskovega“ ima skrb za učečo se mladino. Dohodki društva lahko vzdržé okolu 200 stipendistov, posvetivših se izučanju raznih naučnih strok. Rokodelska in obrtnijska društva delujejo v národnem duhu ter pomagajo k povzdigu rokodelstva in obrtnije. Pri tem se ne smé pozabiti še društvo „národnih čitalnic“. Brez obzira na pogoste konfiskacije, število mestnih in vaških knjižnic le narašča. Leta 1885. in 1886. je društvo razširilo v kneževini Poznanski in zapadni Prusiji 17.000 knjig, l. 1887 39.000, l. 1888 pa je osnovalo 150 novih čitalnic oskrbevši jim 30.737 knjig. To društvo imelo je minolega leta 425 delujočih udov; stroški njegovi znašali so še preko 8000 mark. Kmetje so se združili v „centralno gospodarsko društvo“, imajoče že 10 podružnic v raznih mestih. Ono si je zadalo namen: ohraniti za svojce njihovo zemljo. Konečno je že blizu 120 „uradnih društev“, namen katerih je naučiti kmete čitati. Vsled osnovanja raznih podobnih društev in njih delovanja, se je začelo kmetom tam že nekoliko bolje goditi. Celó za odstranjenje verskih razdorov osnovalo se je pomirjevalno društvo. „Družba sv. Vincencija à Paulo“. Ono je izključno iz duhovnikov ter ima namen skrbeti za nrvnost. Proti pijančevanju je „družba treznosti“, dasi njen uspeh še ni velik. Vrh tega je še raznih manjših društev, kakor: „sokol“, „družba prijateljev petja“ itd.

Zaradi takóšnih vspehov jadikuje „Schles. Ztg.“, da nemška kultura poslednji čas že ni več takó močna ter da se je slovanski element začel čedalje močneje razprostrirati, ustavljati se potujčevanju ter vže ponemčene naselbine pridobivati nazaj v prvotno stanje. Polonizacija jela se je v poslednjem času krepiti ter dela velike vspehe. Poljaki so zmožni nagraditi vsakega odstopnika — Nemca, kateri vstopi v društvo rokodelcev ali poljedelcev, kateri Nemec, sprejemši slovansko nrvnost in običaje, najde v krogu Poljakov dokaj ugodnostij, vsled česar se mora sčasoma tudi popoljšati, in evo, mnogo ponemčenih Slovanov vrnilo se je že v krilo rodne družine, monogo trdih Nemcev, ki jih je poslala država, da bi ponemčili vasi in mesta, se je že spremenilo v Poljake. Razvidno je, da bo moral Bismarck napeti proti Slovanom še drugih strun. In baš zaradi tega kaže imenovana „Schlesische Zeitung“ na vspehe téh društev, katera so ji vsekako trn v peti, ker ovirajo vspešno ponemčevanje poznanjskih Slovanov. „Izv.“

(Razvidno je iz tarnanja „Schles. Ztg.“, da je to samo taktika, da bi drugi Slovani ne zapazali krutih sredstev, s katerimi se pospešuje germanizovanje Poljakov, a z druge strani, da bi se še krutniše postopalo od strani pruske vlade). Op. ured.

KNJIŽEVNOST.

Marka Fabija Kvintilijana govorniški pouk. Prevel, uvod in komentar spisal Franc Brežnik, c. kr. profesor v Rudolfovem. Maribor, 1889. Založil pisatelj. Str. 135, vel. 8. Cena 60, po pošti 65 kr. Dobiva se v Mariboru v Cirilovi tiskarni, ki je tiskala knjigo, ali pa pri upravnistvu „Popotnika“ v Mariboru. Kvintilijan, kakor pravi g. pisatelj v predgovoru, odlikuje se kot praktični pedagog, kot pravi, prvi in jedini školnik starega veka. Zato je poučen omikancem v obče, seosebno pa tudi za pedagoške, torej za vsakovrstno učiteljstvo. Tu je gledé na slovensko književnost novo delo, ki obseza ne samo prevod, ampak tudi mnogo zgodovinskih in drugačnih pojasnil. Mnogo je takega, česar ne vedó niti oni, ki so se učili stare zgodovine, grščine in latinščine. Učiteljem in učiteljicam osnovnih šol bo ta knjiga veliko koristila in je takó rekoč dopolnilna knjiga pedagoških del, katera je začelo izdajati slovensko učiteljstvo. Temu mi seosebno in iskreno priporočamo vrlo izdelano knjigo Brežnikovo; zagotavljamo, da si učiteljstvo pridobi velik zaklad, koristen njemu in narodu, ako se ugloboje v misli tega spisa.

Organizacija vojstva cesarskim in kraljevskim vojakom v poduk v vprašanih in odgovorih slovenski in nemški spisal in založil Andrej Komel plemeniti Sočeban, c. in kr. major v p. V Celovcu. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora. 1890. Str. 42. Cena 20 kr. Ni dolgo kar smo poročali o drugih vojaških knjigah, ki jih je izdal naš velezaslužni rojak, in tu je zopet pomnožil isto književnost z novim delcem; a kmalu pridejo druge knjige na vrsto.

Księgi Rodu Słowiańskiego. Z 6 obrazkami. Zebrał i wydał Pavel Stalmach. Knjiga obseza zanimive oddelke: I. Rod słowiański. II. Mythologija pahanskih Słowanów. III. Običaji, vade, obredi, svetinje in duhovenstvo dawnych Słowanów. IV. Družbinske uredbe dawnych Słowanów. V. Stara zgodovina Słowanów. Slovaške „Národní Noviny“ pristavljajo: „Našim čč. čitateljem, kateri razumejo poljski, najtoplejše priporočamo to delo znamenitega poljskega patrijota in gorečega prijatelja Slovakov. Možno je delo dobiti v Tešinu pri knjigarju Karola Prochazke za 1 gld. 60 kr.

Белоруссия и Литва. (Belorusija i Litva). Takó se imenuje nova knjiga v vrsti popularnih knjig, ki izhajajo na stroške ruskega ministerstva notranjih del pod urednistvom P. N. Batjuškova. Poprej ste bili priobčeni knjigi „Холмская Русь“ (Holmskaja Rusj) in „Волынь“ (Volynj). Spisal je vse te knjige prof. Kijevske duhovne akademije N. J. Petrov s sodelovanjem profesorja iste akademije J. J. Malyševskega. Vmes so hromolitografije in gravure najznamenitejših spomenikov ruskega naroda na severozapadni in zapadni strani. V teh knjigah je združeno vse, kar so zgodovinske preiskave dognale doslej, torej so pravi zaklad naobraženstvu v obče.

Novine in časopisi.

„Dom in Svet.“ Ta slovenski leposlovni in poučni časopis je začel letos izhajati v mesečnih snopičih na dveh polah. Urednik in izdajatelj mu je dr. Fr. Lampé. Dalje uredništvo razpisuje več nagrad, med drugimi: Petdeset goldinarjev za izvirno povest resnega, nravnega značaja v obsegu okolu poldruga tiskane pole. Snov je

lahko ali zgodovinska ali iz sedanjega časa, povzeta iz naše ožje domovine, pa tudi iz življenja slovanskega sploh, zlasti jugoslovanskega. Nagrada je darilo č. g. N. Drčarja v Preski.

„Il Diritto Croato“, izhaja kot tednik v Pulju v ital. jeziku, stoji na leto 5 gld. 60 kr. na $\frac{1}{4}$ leta 1 gld. 40 kr. List z ognjevito besedo zagovarja direktno interese hrvaškega naroda, indirektno pa vsega Slovanstva. Razkriva zgodovino cirilo-metodijske cerkve in potrebo poslednje med Hrvati, Slovenci, Čehi; zabeležuje seosebno znamenita književna in umetna dela vseh slovanskih narodov ter pobija z veljavnimi razlogi krivične težnje in sumnje slovanskih nasprotnikov. Važno zadačo izpolnjuje seosebno tudi s tem, da seznanja romanski svet s Slovanstvom sploh. Ozira se posebno še tudi na potrebe in zadeve slovenskega naroda. List si je pridobil v ščetrletnem izhajanju med Slovani neomejeno priznanje, pri nasprotnikih zaradi doslednosti in značajnega vedenja obče spoštovanje. Stanje pa ima težavno v gmotnem pogledu; zato je dolžnost, da podpirajo slovanski, zlasti pa hrvaški in slovenski rodoljubi ta list, ki je že doslej mnogo koristil slovanskemu imenu. Uredništvo opozarja zajedno na zapuščenih 70.000 slovanskih bratov, imenoma Slovencev na Beneškem; kdor bi ne znal italijanščine, naj pa podeli dotično vsoto za list, da se bo pošiljal beneškim Slovincem, kateri bi takó spoznavali delo in razmere drugih slovanskih bratov. Naj bi ta plemenita misel našla odmev tudi med imovitejšimi rodoljubi na Slovenskem!

„Hayka“ (Nauka), mesečnik, izhaja na Dunaju (VIII. Kochgasse 17), je namenjen ruskemu narodu v Avstriji, prinaša izvrstne sestavke, ki se bavijo z razlaganjem svetega pisma, popisovanjem narodnega življenja ruskega naroda, živečega v avstrijskih mejah, s popisovanjem zgodovinskih dogodkov in imenitnih množ, o narodnem teženju, o gospodarstvu, seosebno kmetijstvu. Kaže, kakó naj se narod utrjuje ter postavlja na svoje noge tudi v denarnih potrebah. Tekst sv. pisma podaje list v staroslovenskem in ruskem jeziku. Slog tega lista je visoko čislan in je zares takó krasen, da zasluži ime klasičnega jezika. List, ki ima veliko pol v vsaki številki, stoji na leto 5 gld., na $\frac{1}{2}$ leta pa 2 gld. 60 kr. Mi „Nauko“ priporočamo tudi Slovincem najtopleje; oni, ki jo že imajo, nam gotovo pritrdijo.

„Листок“ (Listok), mesečnik, jedini list ogerskih Rusov, ki ga urejuje katoliški svečenik č. g. Evg. Fencik, objavlja obče poučne spise, razlaganje sv. pisma za razne nedelje, razlaganje liturgije po cirilo-metodijskem obredu, razlaganje ruske slovnice in o raznih narodnih vprašanjih. Ima tudi krasne podobe o cerkvah, stavbah in zaslužnih svečnikov ter drugih zaslužnih množ. List ima krasen jezik, kakor „Nauka“. Stoji za celo leto 4 gld. Naslov: An die Redaction des Listok in Poroskó, I. P. T. — Remete, Comitat Ungh. Ungarn.

„Червоная Русь“ (Červonaja Rusj), dnevnik, izhaja v Levovu v pravem pravopisu, kakor je sporočen in utrjen v ruskem jeziku. Stoji 15 gld. na leto in 3 gld. 75 kr. za četrt leta. Zastopa gališke in v obče avstrijske Ruse v politiskem, narodnem in kulturnem pogledu. Razpravlja tudi občo ali mednarodno politiko in zvesto zabeležuje dogodke in novice vseh slovanskih narodov. Zagovarja, kakor Slovenci, narodno avtonomijo in vspešno razvija narodno zavest ruskega naroda, katerega v Galiciji pritiskajo Poljaki, kakor na Ogorskem Madjari. Tudi iz tega lista je razvideti, kakó lahko ume Slovenec

avstrijske Ruse, ki imajo gledé na cerkev to prednost pred Slovenci, da niso združeni samo z Rimom, kakor Slovenci, ampak imajo ohranjen nepokvarjen cirilometodijski obred s staroslovenskim jezikom. To je da slovanski nasprotniki so zaslepili Poljake, da preganjajo ta obred, kakor že večkrat povdarjano, sebi in v tem slovanski kulturi na škodo. Vse to razkriva „Червоная Руба“, katera mnogokrat jako simpatički govori in poroča tudi o Slovencih.

„Смѣхъ и смѣхъ“ (Strachopud). Satiričesko-politiškaja gazeta, polumesečnik izhaja v Levovu z vedno prilogo po imenu „Besěda“ (Besěda) kot „literaturnoje prilozhenije k „Strachopudu“. Oba lista izbornou urejuje O. A. Mončalovskij. Leta 1889. je „Besěda“ priobčevala razprave pod naslovom. „Ob obrazovatelnosti narodov,“ katere pojasnjujejo mnogovrstna in najvažnejša vprašanja in kulturna načela, o katerih je potreba, da se jih zaveda vsak Slovan. List ima jasen, jedrnat in krasen slog. „Besěda“ stoji 4 gld. na leto, s „Strachopudom“ 8 gld. na leto.

„Новый Галичанецъ“ (Novyj Galičanin), polumesečnik, ilustrovan list, izhaja v Levovu in stoji celo leto 5 gld., pol leta 3 gld. Prinaša slike zaslužnih ruskih mož, slike iz kulturnega življenja Slovanov, odgovarjajoče popise in razprave, kakor spise obče kulturne in zlasti tudi estetične in leposlovne vsebine. List je krasen po obliki in notranji vrednosti.

„Славянскія Извѣстія“ (Slavjanskija Izvestija), tednik, izhaja v Petrogradu od lanskega leta namesto poprejšnjih, Slovincem dobro znanih „Izvestij“. Ta list je menda prepovedan v Avstrijo, vsaj v to polovico, pa nemški listi ga vendar navajajo pogostoma, in iz tega je spoznati, da objavlja članke in razprave o slovanskih vprašanjih, obširniše dopise in poročila iz vseh slovanskih zemelj. Stoji na leto v zunanje kraje 8 rub.

„Варшавскій Дневникъ“ (Varšavskij dnevnik). Stoji na leto 20 gld.; in tudi ta list navajajo nemški listi pogostoma in razvideti je, da prinaša tudi članke o Avstro-Ogerski, o Slovanih v obče, pa tudi raznotere kritike o kulturnih in literarnih podjetjih. Vedno so hvalili ta dnevnik kot izboren list. — Pk.

Prvi slovanski časopis v srednji Aziji. Od 1. januarja izhaja v Samarkandu politično-literarni ruski dnevnik „Ukrajina“. To je prvi srednje-azijski časopis v slovanskem jeziku, katerega obstanek je kolikor toliko omogočila gradnja velike zakavkaške železnice, na kateri je poslednja postaja Samarkand. Urednik in izdajatelj „Ukrajine“ je znani ruski novinar Fedor Ivanavič Poltoranov.

Poljaki imajo četrir obširne mesečnike, izhajajoče v snopičih po 10—12 pól, med katerimi je najstarejši „Biblioteka Warszawska“, ki izhaja od 1840. leta naprej v Varšavi; urednik mu je g. K. Plebański (Nowi Świat, 41); za njim pride „Przegląd Polski“, izhajajoč od l. 1866. v Krakovu, urednik Jerzy Mycielski; potem „Antenium“, ki izhaja od 1875. l. v Varšavi, urednik Piotr Chmiłowski (Oboźna 5.), pa „Przegląd Powszechny“, izhajajoč od 1884. l. v Krakovu, urednik X. M. Morawski (ulica Kopernika 26). V teh žurnalih priobčena je vže množica raznih člankov

in dopisov tudi o ostalih slovanskih národih, poslednji čas tudi o Slovencih.

Ti časopisi navadno ne delajo velikih reklam, s katerimi bi vabili naročnike, ker jim tega očevidno ni potreba. Samó v „prospektu“ „Ateneuma“ čitamo med drugim, da so napočile poslednji čas za poljsko literaturo jako težka leta, in da ljudje začenjajo navadno biti varčni tam, kjer je treba kaj izdati na knjige. „Toda čas ne čaka na opešalce, marveč koraka naprej nepridržan; drugi národi gredo vkupno z njim, tekmujejo med seboj v odkritjih in iznajdbah, dovršujejo svoje zavode, poglobljajo in razširjajo znanost, tvorijo velika dela umetnosti ali obrtnije, puščajo malomarno na strani vse onemogleže, ki ne pojmiyo svojega časa in se ne udeležujejo civilizacijskega dela.“

„Torej tudi nam ne pristuje rok držati križem Tožba sama o težkih časih nam bremena raz hrbet ne odzame, marveč nas samó razdraži in dela za vsakoršno delavnost nesposobne. Torej živo se poprimimo dela in storimo, kolikor je storiti možno.“

V Čehah nastopa znameniti, 7 pól obširni mesečnik „Osvěta“, uže 20. leto svojega potovanja po čeških zemljah. „Osvěta“ prinaša samó izvirne članke in sestavke ter priobčuje kaj rada tudi nekrologe znamenitih Slovencev. Urednik ji je Vaclav Vlček. „Osvěta“ tovariš je po 8 pól obširni mesečnik (z ilustracijami) „Květy“, katerega urejmeta pesnik Svatopluk Čech in Servác Heller. Tudi v „Květych“ nahajamo čisto članke o ostalih Slovanih. Oba ta mesečnika izhajata v Pragi, in število njihovih naročnikov znaša po 3000—3500. Poslednji priobčuje tudi kaj zale slike.

„Slovanské Pohľady“, znameniti slovaški leposloven list, izhajale bodo odslej v mesečnih snopičih, po 3 pôle v 8°. Doslej so izhajali v snopičih po 6 pól vsak drugi mesec. Ta mesečnik priporočamo tudi Slovincem, zlasti ónim, ki se hoté igrati naučiti slovaškega jezika, kateri je najbližji prehodnik k češčini in vsakemu izobraženemu Slovincu brez posebnih študij lahko razumljiv. Cena jim je 5 gld. na leto.

„Slovník kapesní polsko-český“, izhajajoč v snopičih, zapustil je dovršen ravnokar tiskarno J. Pešla v Budejovicah. Obsega 544 str. dosti velike žepne oblike ter bode Čehom lahko nadomeščal razne dosedanje poljsko-nemške slovarje. Čehi imajo tudi dobre slovarje ruskega, francoskega in angleškega jezika; ravno takó tudi Poljaki.

V Brnu izhajajo uže XI. leto „Literární listy“ — časopis věnovaný zájmům literárním, a to ne le češke marveč tudi slovanske in splošno evropske literature. Tudi Slovenci nismo pozabljeni. Izhajajo 2krat na mesec pod uredništvom Fr. Dlouhého ter stojé celoletno 3 gld. 90 kr. Za prijatelje slovstva je to kaj izboren časopis.

Fr. Simáčkova „Bibliotheka illustrovaných románův“ začela je poslednji čas priobčevati znameniti H. Sienkiewicz-ov román „Z ognjem in mečem“ v češkem prevodu. To znamenito delo slavnega poljskega novelista je prevedeno doslej tudi uže na ruski in nemški jezik. Ruski prevod oskrbel je V. Lavrov, urednik moskovskega žurnala „Russkaja Mysl“. — M.

(Dalje pride.)

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzellini 4.